

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduste valdkond
Haridusteaduste instituut
Õppekava: Õpetajaharidus

Merit Mõttus

ÕPILASTE KIRJELDUSED ÕPETAJA JA ÕPILASE OMAVAHELISTE HEADE SUHETE
TEKKIMIST SOODUSTAVATE JA TAKISTAVATE TEGURITE KOHTA

magistritöö

Juhendaja: hariduse juhtimise lektor, PhD Heiki Krips

Tartu 2019

Resümees

Õpilaste kirjeldused õpetaja ja õpilase omavaheliste heade suhete tekkimist soodustavate ja takistavate tegurite kohta

Õpetaja ja õpilase omavahelised suhted on olulised ning need mõjutavad õpilaste üldist õpimotivatsiooni ja heaolu nii positiivselt kui negatiivselt. Uurimisprobleemiks oli teada saada, milliseid tegureid peavad õpilased õpetaja ja õpilase vastastikuste suhete mõjutajateks. Sellest tulenevalt oli magistritöö eesmärgiks selgitada välja õpilaste kirjelduste põhjal, mis soodustab ja takistab õpetaja ja õpilase heade omavaheliste suhete teket. Läbi viidi kvalitatiivne uurimus, andmeid koguti poolstruktureeritud intervjuudega seitsmelt põhikooli 5-9 klassi õpilaselt. Andmete analüüs toimus kvalitatiivse induktiivse sisuanalüüsi meetodil. Analüüsi tulemusena saadi neli peakategooriat, mis jagunesid 11-ks kategooriaks arvestades õpilase, õpetaja ja klassi käitumist. Uuringu tulemustest selgus klassi mõju heade suhete soodustamisele, et kui klassis on kõik korras, siis on ka õpetaja ja õpilaste omavahelised suhted head. Toodi välja, et kui õpetaja käitub hästi, siis vastavad õpilased samaga ja vastupidi. Omavahelisi suhteid takistavate tegurite hulgast võib välja tuua õpetaja vähest huvi märgata õpilaste probleeme.

Märksõnad: õpetaja ja õpilase omavahelised head suhted, häid suhteid soodustavad tegurid, häid suhteid takistavad tegurid

Abstract

Factors enhancing and hindering good relations between teachers and pupils as described by pupils

Relationships between teachers and pupils are important having positive as well as negative impact on pupils' learning motivation and their well-being. The aim of the research problem was to define which factors are regarded by pupils influencing the teacher and pupil relationship the most. Consequently, the objective of this thesis was to determine what enhances and what hinders the formation of good relations between teachers and pupils. A qualitative study was conducted and data was gathered by way of semi-structured interviews with seven pupils in forms 5 to 9. Data was analysed by a qualitative method of inductive content analysis. The analysis resulted in four main categories and eleven categories, considering of the pupil, the teacher and the class behaviour. The results of the study showed that good relationships between pupils themselves played an important part in forming a good relationship with teachers. Pupils said that when teachers have a positive attitude towards pupils the pupils reciprocate as well as the other way round. The main factor hindering the formation of good relations was the lack of interest on part of teachers to notice pupils and their problems.

Keywords: good relations between teachers and pupils, factors enhancing good relations, factors hindering good relations

Sisukord

Resümee	2
Abstract	3
Sisukord.....	4
Sissejuhatus	5
1. Teoreetilised lähenemised	6
1.1 Häid suhteid soodustavad ja takistavad tegurid	6
2. Metoodika.....	9
2.1 Valimi kirjeldus.....	9
2.2 Andmete kogumine	11
2.3 Andmete analüüs	12
3. Tulemused	14
3.1 Hea omavahelise suhte soodustavad tegurid.....	14
3.1.1 Õpetaja soodustab heade suhete teket	15
3.1.2 Õpilane soodustab heade suhete teket	20
3.2 Hea omavahelise suhte takistavad tegurid	23
3.2.1 Õpetaja takistab heade suhete teket.....	24
3.2.2 Õpilane takistab heade suhete teket	29
4. Arutelu.....	37
4.1 Töö kitsaskohad ja praktiline väärtus	39
Tänuõnad	40
Autorsuse kinnitus.....	40
Kasutatud kirjandus.....	41
Lisad	46
Lisa 1. Andmete kogumine, intervjuude küsimused	46

Sissejuhatus

Põhikooli riiklikus õppekavas rõhutatakse õpetaja ülesannet tekitada õpilastes huvi teadmiste vastu, tõsta ja toetada õpilaste üldist õpimotivatsiooni, kujundada positiivset suhtumist õppimisse ja keskenduda teineteist toetava ja väärtustava suhte tekkimisele ja luua üksteist usaldavad ja austavad sotsiaalsed suhted õpilaste ja õpetajate vahel (Põhikooli riiklik õppekava, 2011).

Õpetaja ja õpilaste vahelistest suhete tähtsust rõhutatakse viimastel aastakümnetel üha enam ja räägitakse nende suhete olulisest mõjust õpilaste õpitulemustele ja õpimotivatsioonile (Wentzel, 2009; Wu, Hughes & Kwok, 2010). On leitud, et head suhted õpilaste ja õpetaja vahel mõjutavad positiivselt õpilaste õpitulemusi (Haapasalo, Välimaa, & Kannas, 2010). Õpetaja ja õpilaste suhete alasest uuringust, mis on läbi viidud Lääne- Austraalias, selgub õpetaja ja õpilaste vastastikuste heade suhete positiivne mõju nii erivajadustega andekatele kui käitumishäiretega õpilastele (Capern & Hammond, 2014).

Hiinas läbiviinud uuringust selgub õpetaja ja õpilaste positiivsete vastastikuste suhete mõju nii õpilaste õppimisele kui klassi kliimale. Vastastikuste heade suhete tekkele aitab selle uurimuse järgi kaasa see, kui õpetaja on hooliv, avatud suhtlemisega ja mitte õpilaste peale häält tõstev (Liu, 2013). Roorda, Koomen, Spilt ja Oort (2011) metaanalüüsist, milles analüüsiti 99 uuringu tulemusi, selgub, et just põhikoolis mõjutavad head õpetaja ja õpilase omavahelised suhted positiivselt õpilaste õpimotivatsiooni ja õpilaste omavahelist koostööd.

PISA 2012. a uuringute tulemustest võib täheldada, et kui õpetaja ja õpilase suhted on head, siis mõjutab see ka õpitulemusi paremuse suunas ning Eesti koolide õpilased arvavad, et õpetaja käitub nendega arvestavalt ja saab normaalselt läbi ning abistab neid vajalikul määral. (Tire et al., 2013).

PISA 2015.aasta tulemustest selgub õpilaste arvamustel, et kui õpetajatega on negatiivsed suhted tekkinud ja tunnetatakse õpetaja ebaõiget käitumist, siis see mõjutab nende kooliga rahulolu. Õpilased kes on kooliga rahul olevad, tajuvad suurel määral õpetajate toetust neile ja hoolivat suhtumist neisse (OECD, 2016).

Vaadeldes õpetaja ja õpilase suhteid käsitlevaid uuringuid, ilmneb, et enamasti kohtab uuringuid "õpetaja silmade läbi" ehk küsitletakse õpetajate arvamusi suhete kohta õpilastega, samal ajal on oluline uurida õpetaja ja õpilaste vahelisi suhteid ka õpilaste arvamustele toetudes, selliseid uurimusi esineb aga tagasihoidlikult (Koepke & Harkins, 2008).

Õpilaste arvamuste uurimine nende heade vastastikuste suhete kohta õpetajatega on oluline ja aktuaalne teema.

Eelnevale tuginedes saab esitada uurimisprobleemina küsimuse selle kohta, milliseid tegureid peavad õpilased õpetaja ja õpilase vastastikuste suhete mõjutajateks.

Uurimisprobleemist tulenevalt on käesoleva uurimistöö eesmärgiks selgitada välja õpilaste kirjelduste põhjal, mis soodustab ja takistab õpetaja ja õpilase heade omavaheliste suhete teket.

Lähtuvalt töö eesmärgist püstitati järgnevad uurimisküsimused:

1. Kuidas õpilased kirjeldavad tegureid, mis soodustavad õpetaja ja õpilase hea omavahelise suhte teket?
2. Kuidas õpilased kirjeldavad tegureid, mis takistavad õpetaja ja õpilase hea omavahelise suhte teket?

Magistritöö koosneb sissejuhatuses, teoreetilisest ülevaatest, uurimismetoodikast ja empiirilisest osast.

1. Teoreetilised lähenemised

1.1 Häid suhteid soodustavad ja takistavad tegurid

Heade omavaheliste suhete saavutamise võimalusi ning heade suhete mõju uurides on erinevad autorid märkinud, et head omavahelised suhted õpetaja ja õpilase vahel omavad positiivset mõju õpilase üldisele käitumisele ja seeläbi ka akadeemilisele edukusele (Tropp & Saat, 2010; Hamre & Pianta, 2001; Valiente, Lemery-Chalfant, Swanson, & Reiser, 2008).

On leitud, et kui õpilane tajub, et õpetaja on tema suhtes toetav, sõbralik ja vajadusel olemas, siis mõjutab see õpilase kaasatõötamist klassis ja tema õpitulemusi (Eggen & Kauchak, 2016; Buddell, 2016). Hamre ja Pianta (2001) leiavad uuringule toetudes, et lapse hilisemat õpiedukust ja saavutusi mõjutavad varasemalt (algõppes) kogetud õpetaja ja lapse omavahelised suhted.

On leitud, et õpetaja ja õpilaste omavahelisi suhteid mõjutab positiivselt nii õpetaja heasoovlikkus õpilaste vastu kui ka õpetaja õpetaja pühendumus õpetamisele ja tema ainealane asjatundlikkus. Õpetaja ja õpilaste vahelisi suhteid mõjutab ka õpilaste suhtlemise viis õpetajaga ning ka õpilaste omavahelised suhted (Skinner & Belmont, 1993).

Erinevate autorite poolt on leitud, et õpilased, kes omavad häid suhteid nii klassikaaslaste kui õpetajaga, on edukamad ja motiveeritumad ja see kajastub ka nende heades hinnetes,

seevastu negatiivsed õpetaja ja õpilase omavahelised suhted mõjutavad oluliselt halvemini õpimotivatsiooni, lapsed õpivad pigem ükski ja ei pea õpetajat tähtsaks (Raufelder, Drury, Jagenow, Hoferichter, & Bukowski, 2013).

Davis (2003) toob välja, et heade õpetaja ja õpilase omavaheliste suhete puhul tajub õpilane õpetaja toetust ning tunneb lähedust temaga. Heade omavaheliste suhete tekkele aitab kaasa õpetaja hoolivust väljendav käitumine. Nimetatud tegurid mõjutavad positiivselt õpilase õpisoovi ja õpitulemusi.

Ratas (2014) on õpetajate kirjelduste põhjal välja toonud, et heade suhete soodustavaks teguriks on see, kui õpilased ise tulevad peale tunde õpetaja juurde oma tegemistest rääkima ning annavad toimunud tunnile positiivse hinnangu.

Mitmed autorid märgivad, toetudes uuringutele, et heade suhete soodustamiseks peaks õpetaja olema algatav pool, tema alustab õpilasega kontakti loomist, tunneb lapse vastu huvi ja seeläbi aitab oma käitumisega kaasa, näidates välja õpilastele hoolivust, lugupidamist ja austust ning seda, et õpetajaga saab rääkida ning jagada probleeme (Cothran, Kulinna, & Garrahy, 2003).

Wentzel, Muenks, McNeish ja Russell (2018) rõhutavad õpetaja ja õpilase omavahelise hea suhte ja õpetaja ning klassi omavahelise emotsionaalse toetuse olulisust, öeldes, et nimetatu mõjutab õpilaste käitumist ning aitab kaasa õpilaste heaolu suurenemisele klassiruumis ja mõjub ka positiivselt õpilaste akadeemilisele edukusele.

Sarnasele järeldusele on varasemalt jõudnud ka mitmed teised autorid ning nende poolt on õpetaja ja õpilaste hea omavahelise suhte teket mõjutavate teguritena nimetatud õpetaja emotsionaalset toetust õpilasele, õpetaja abivalmidust, aine oskuslikku õpetamist ning õpilase jaoks turvalist klassikeskkonda (Wentzel, Battle, Russell, & Looney, 2010).

Eggen ja Kauchak (2016) kinnitavad oma uurimuse tulemusena, et õpetaja ja õpilaste heade suhete tekke soodustajateks on lisaks õpetaja toetusele ja hoolimisele ka turvalise klassikeskkond, milles puuduvad konfliktid. Autorid märgivad, et hea omavahelise suhte puhul veedab õpetaja sageli õpilastega ühiselt aega, et valitseb positiivne klassikliima, et suheldes kasutatakse huumorit ja naeratatakse. Hea omavahelise suhte tekkesse annavad panuse ka õpilased, kui nad huvituvad ainest, väljendavad end asjakohaselt ja töötavad tunnis aktiivselt kaasa.

Lister (2012) on märkinud, et õpetajana tuleb tunnis väljendada rõõmu õpilastega kohtumise üle, selgelt korrata materjali ja tähis on vastastikune usalduslik ja hooliv suhtumine, seevastu kui õpetaja ei too piisavalt näiteid uue osa kohta, elab end õpilaste peal

välja ja korraldab igava, raske või ettevalmistamata tunni, aitab see kaasa hea suhte takistamisele.

Poulou (2015) toob oma uuringus välja, et kui õpetaja tunnis õpetab oskuslikult, käitub sõbralikult ja abivalmilt, siis see soodustab häid omavahelisi suhteid ja arendab õpilaste sotsiaalseid oskuseid.

Liew, Chen ja Hughes (2010) leiavad oma uuringu tulemusena, et õpetaja toetav suhtumine ja abivalmidus tunnis aitab õpilastel teemasid paremini omandada, eelkõige just neil õpilastel, kellel esinevad õpiraskused.

Birch ja Ladd (1998) leiavad, et kui õpilasele meeldib koolis käia ja tundides kaasa töötada ning tal on head tulemused õppetöös, siis on tal ka head suhted õpetajatega.

On väidetud, et õpilaste arvates on just kauem töötanud õpetajad need, kes tunnevad õpilaste vastu rohkem huvi, on tähelepanelikumad ning tundides on tagatud parem töödistsipliin, kui noorematel õpetajatel (Okas, van der Schaaf, & Krull, 2016).

Tuginedes uuringutele, on leitud, et õpetajate vähene huvi tundmine õpilaste vastu toob endaga kaasa halbade omavaheliste suhete kujunemise (Cothran et al., 2003).

Poulou (2014; 2015) kirjeldab õpetaja ja õpilaste vahelisi halbu suhteid läbi järgmiste tegurite: puuduvad vastastikused õpetaja ja õpilase head suhted, õpilaste puudulikud sotsiaalsed oskused, agressiivne käitumise esinemine klassis, piisava autonoomia puudumine klassis, õpilastele antakse lahendamiseks ülesandeid, mis neid ei motiveeri, õpetaja kutsub õpilasi tunnis liiga tihti korrale ja on ebakindel.

Mitmed autorid märgivad, toetudes uuringule, et kui õpilasel on õpetajaga tekkinud konflikt, siis on tema õpiedukus halb, ta ei taha kooli tulla ja ei suhtu õppetöösse tõsiselt ning see toob kaasa halbade suhete kujunemise õpetajaga (Birch & Ladd, 1998).

Sarnaseid tähelepanekuid teevad Valiente jt (2008) märkides, et õpilased, kes segavad tundi, saavad lisaks vähem tähelepanu ja toetust õpetajalt ja klassikaaslastelt ja suhtuvad negatiivselt õpikeskkonda (Valiente et al., 2008).

Säälik (2012) ütleb, toetudes PISA 2009 uuringutele ja analüüsides Eesti tulemusi, et mida edukamaks oma õpisaavutustelt muututakse, seda rohkem tunnevad õpilased õpetaja positiivset suhtumist, tähelepanelikku kuulamist ning toetust ja paremat distsipliini klassis. Seevastu nõrgemad lapsed võivad jääda olulise abita, neil on tulemused kehvemad, nad ei huvitu, neid ei kuulata ja tekivad erimeelsused, mis väljenduvad kooli-ja klassikliimas ning lõpuks on häiritud eduelamust pakkuv tunnitöö ja õpiväljundite saavutamine.

Õpikeskkond, mis hõlmab omavahelisi õpetajate ja õpilaste vahelisi suhteid, mõjutab oluliselt õpilaste õpimotivatsiooni ja õpiedu ning seda, kuidas nad ennast koolis tunnevad.

TALIS uuringust, mis põhines 23 riigi õpetajate kirjeldustel, selgus, et Norra õpetajad hindasid koolis õpikeskkonda oma koolis väga heaks ning heaks pidasid õpikeskkonda oma koolis ka Austria ja Islandi õpetajad. Eesti seevastu asus näitajatest allpool keskmist, eesti õpetajad pidasid oma suhteid õpilastega pigem halvemapoolseteks. TALIS uuringust selgus, et Eesti õpetajad on arusaamal, et kui klassi õpitulemused on head, siis on ka koolikliima ehk nende omavahelised suhted head ning vähemtähtsaks ei peeta ka pedagoogide endi vahelist koostööd, mis soodustab häid suhteid. OECD-uuringust selgub, et Eesti koolide tunnikord oli küll võrreldes paljude teiste riikidega parem kuid omavahelised suhted õpilastega olid aga 23 riigi tulemuste allosas (Loogma, Ruus, Talts, & Poom-Valickis, 2009).

2. Metoodika

Lähtuvalt uurimuse eesmärgist otsustati magistritöö koostamisel kasutada kvalitatiivset uurimust, mille abil on võimalik välja tuua uuritavate ideid, seisukohti, mõtteid ja üldiseid arvamusi ja arvestades ühiskonna erinevaid nähtusi ning omavahelisi suhteid (Õunapuu, 2014). Lisaks aitab kvalitatiivne uurimisviis paremini aru saada uuritavatest nähtustest ilma üldistamata ning märgata ja avalikustada fakte, mitte tõestada olemasolevaid väiteid (Hirsjärvi, Remes, & Sajavaara, 2004). Töö eesmärk oli selgitada välja õpilaste kirjelduste põhjal, mis soodustab ja takistab õpetaja ja õpilase heade omavaheliste suhete teket, seetõttu kasutati uurimismeetodina poolstruktureeritud intervjuud, millede küsimustikku oli lisatud paar arvatud küsimust, mida oli võimalik vajadusel töösse rakendada, lähtuvalt uuringus osalejate vastustest.

2.1 Valimi kirjeldus

Valimi moodustamisel arvestati eesmärgipärase mugavusvalimiga. Töö autor suhtles lähtuvalt töö eesmärgist enda tutvusringkonna ja sõprade lapsevanematega, selgitas milliseid huvigruppe on töö koostamiseks tarvis ning sel viisil leiti uuringus osalevad õpilased, kes olid ise huvitatud ning nõus osalema ja küsimustele vastama. Kontakt saavutati lapsevanematega või õpetajaga otsese suhtlemise, telefoni, e-maili või facebooki teel. Selgitati uurimuse olemust ning teavitati kõiki uuringusse kaasatavaid persoone, et tagatakse nende anonüümsus ja konfidentsiaalsus kasutades magistritöös nimede asemel pseudonüüme ning informeeriti, et

läbiviidavad intervjuud salvestatakse diktofoniga. Kõikide intervjuueeritavatega lepiti eraldi kokku aeg ja koht, kus oli võimalik segamatult intervjuud läbi viia.

Uuringus osales seitse põhikooli 5-nda kuni 9.klassi õpilast, kes moodustasidki valimi. Lisaks osales valiidsuse suurendamiseks üks uuritav varasemalt prooviintervjuus, saamaks aru, millised vajakajäämised võivad töös esineda ning mida peaks võimalusel lisama või muutma intervjuuküsimustes. Idee oli läbi viia intervjuud selliselt, et uuringus osaleks kaks maakooli õpilast, kaks linnakooli ning kolm õpilast saaks valida selliselt, et üks eliitkoolist, üks väiksemast ja üks õpilane lisaks suurest koolist. Õpilased, keda oli võimalik intervjuu läbiviimiseks intervjuule kaasata, jagunesid sooliselt lähtudes mugavusvalimist selliselt, et võimalik oli intervjuuerida kuut tüdrukut ja ühte poissi. Tabelis 1. on välja toodud intervjuudel osalenud õpilaste info, kasutades anonüümsuse tagamiseks pseudonüüme.

Uuringusse kaasatavatest õpilastest olid just tüdrukud need, kes andsid praktiliselt koheselt väikese mõtlemisajaga nõusoleku intervjuudel osalemiseks, poisse seevastu oli märksa keerulisem uuringusse kaasata. Käesoleva töö autor suhtles näiteks eraldi veel kolme uuringusse sobivate poiste vanematega, kuid õpilased andsid teada, et kui ikka otsest vajadust ja kohustust ei ole, siis nad ei hakka küll niisama pikalt suhtlema ning lisaks sai takistuseks hirm kõne salvestamiseks diktofoniga.

Valimis osalenud uuritavatest olid praktiliselt pooled tugevama grupi õpilased ja pooled tavaklasside esindatavad. Seega oli võimalus saada erinevate koolide ja erinevate õpitudemustega laste arvates laialdane arusaam õpilaste ja õpetajate omavaheliste häid või halbu suhteid mõjutavate tegurite kohta.

Tabel 1. Intervjuul osalenud õpilaste info

Pseudonüüm	Kool	Klass	Klassi eripära
Laura	maakool	8.klass	tavaklass
Maiken	suurem linnakool	8.klass	tugevam grupp
Liisi	maakool	6.klass	tavaklass
Piret/Moonika	suurem linnakool	7.klass	tugevam grupp
Juhan	väiksem maakool	5.klass	tavaklass, HEV
Agnes	väiksem linnakool	9.klass	tugevam grupp

2.2 Andmete kogumine

Andmete kogumise meetodiks valiti poolstruktureeritud intervjuud, sest magistritöö eesmärk oli selgitada välja õpilaste kirjelduste põhjal, mis soodustab ja takistab õpetaja ja õpilase heade omavaheliste suhete teket. Seetõttu võimaldas poolstruktureeritud intervjuu kasutamine uurimistöös just küsimuste esitamise järjekorras olla paindlik arvestades eelmise küsimuse vastust (Õunapuu, 2014; Hirsjärvi et al., 2004) ning uuritav võis võimalusel intervjuu käigus anda rohkem teavet, kui intervjuueerija oskas arvata (Hirsjärvi et al., 2004).

Intervjuude läbiviimiseks kasutati küsimustikku, mille koostas magistritöö autor koos juhendaja abiga, arvestades töö eesmärki ja uurimusküsimusi. Sellest lähtuvalt jaotati intervjuu kava eraldi plokkidesse, mis hõlmas sissejuhatavaid küsimusi, põhiosa küsimusi ning vajadusel tekkivaid abistavaid lisaküsimusi ja intervjuu lõpuküsimust. Põhiosa küsimustest moodustus kaks eraldi teemadeplokki järgnevalt: 1. Kuidas kirjeldavad õpilased heade suhete soodustavaid tegureid ning head suhet? ja 2. Kuidas kirjeldavad õpilased heade suhete takistavaid tegureid? Mõlemad plokid koosnesid neljast põhiküsimusest ja nende lisaküsimustest. Näiteks üks põhiküsimusi oli: „Millised tegurid sinu arvates soodustavad hea omavahelise suhte tekkimist õpetaja ja õpilase vahel?“ ning abiküsimusena: „Mis on sinu arvates hea omavaheline suhe õpetaja ja õpilase vahel?“

Intervjuu küsimustes kasutas autor uuritavate poole pöördudes sõnu „Sina ja Sa“ sest magistritöö eesmärk oli just õpilaste kirjelduste põhjal saada vajalikke tulemusi ning selletõttu jäid kavast välja „Teie“ ja „Te“ kasutamise viisid, et pöördumine oleks veidi vabamas ja mitte nii ametlikus vormis. Täpsem intervjuu läbiviimise kava on esitatud töö lõpus olevas lisas (Lisa 1).

Kõigepealt viidi läbi 2018. aasta suvel prooviintervjuu, et oleks võimalus uurijal endal saada ettekujutust intervjuueeritavatega intervjuu korralduses. Eesmärk oli katsetada lähtuvalt uurimusküsimustest, millised vajakajäämised võivad esile tulla ning kas on vajadust tulemuste saamiseks korrigeerida töö küsimusi või lisada täpsustusi. Tarvis oli ka mõista, kas küsimused on uuritavale loogiliselt arusaadavad ning üheselt mõistetavad.

Prooviintervjuu viidi läbi 8.klassi õpilasega, alguses selgitati intervjuu olemust ja milleks andmeid kogutakse ning kinnitati, et tulemused esitatakse anonüümselt ja töös kasutatakse pseudonüüme. Intervjuu salvestati, kasutades diktofoni, kogupikkusega 43 minutit. Intervjuu jooksul jõudis uuritav paari sellise teema juurde, mida ei näinud ette uurimisküsimused, kuid mis huvitasid uurijat ennast ning selletõttu toimus ka väikene kõrvalekalle küsimustest, mida peale intervjuu lõppu arutati omavahel veel üle.

Tegelikkuses sai uurija enda jaoks sealt tulevase töö tarbeks häid teadmisi ja mõtteid just õpilaste endi poolt nähtu ja kirjeldatuna. Tänu intervjuu toimumisele, sai uurija kogemuse ning hiljem teadmise, et ennast intervjuu läbiviimisel küsimustega väga panustada ei saa ning tuleks vältida üleaste mõtete esitamist, selleks et mitte mõjutada uuritava öeldavaid vastuseid küsimustele. Seejärel vaadati koos uurimistöö juhendajaga küsimused uuesti üle ning viidi sisse vajalikud ja asjakohased muudatused, mille abil oli võimalik koostada lõplik intervjuu kava koos küsimustega.

Uurija viis individuaalintervjuud ning lisaks ühe paarisintervjuu läbi 2018. aasta oktoobrist kuni 2019. aasta märtsikuuni 7 õpilase vahel põhikooli 5-9 klasside hulgast. Kõigile uuringus osalenutele tutvustati alguses andmekogumise vajalikkust ja diktofoniga salvestamise võimalust, kinnitati anonüümsuse tagamist, anti teada, et intervjuu läbiviimine on vabatahtlik ja nad võivad ka küsimusele vastamisest keelduda ning vastata võib nii, nagu nad ise tunnevad ja tänati panuse eest töösse. Uuritavatega lepidi eelnevalt personaalselt intervjuu ajas ja toimumise kohas kokku ning seega veelvarasemalt oli juba kokkulepe ja nõusolek saavutatud nende vanematega ja uuritavate endiga. Lähtuvalt uuritavate võimalustest, toimusid kokkusaamised kas koolimaja vabas klassiruumis või nende isiklikus kodus, samuti uurija enda koduruumides.

Õpilastega intervjuude läbiviimisel kasutati diktofoni ja kogu intervjuu salvestati, väljaarvatud uurimistöö eesmärgi sissejuhatav selgitav osa. Kohapeal, märkmete ja mõtte kirjanemiseks, mis tekkis intervjuud läbi viies, kui õpilane parasjagu rääkis, kasutati paberit. Kõige lühem intervjuu oli kogupikkusega 30 minutit ja pikim intervjuu kestis 1 tund ja 12 minutit. Keskmine intervjuu kestis kokku 50 minutit.

2.3 Andmete analüüs

Andmete analüüsimisel kasutati kvalitatiivset sisuanalüüsi meetodit, mis võimaldas keskenduda teksti sisu uurimisele (Laherand, 2008). Esmalt andmete analüüsimiseks koguti materjal intervjuude vormis ja salvestati saadud info diktofoniga, seejärel kuulnud küsimuste vastused transkribeeriti, kodeeriti ja moodustati kategooriad.

Alustuseks andmete analüüsimiseks transkribeeriti kogutud intervjuude salvestised selliselt, et säiliks uuritava öeldud mõtted ja olulisus (Laherand, 2008). Selleks tuli kõik sõna-sõnalt kirja panna ehk kogu info trükiti käsitsi arvutisse, diktofon pandi aeglasel kiirusel käima ning vajadusel kasutati „stop“ ja „ok“ nuppe ja trükiti kogu kuulnud informatsioon sõnalise täpsusega arvutisse. Kui uuritav kasutas mõttepause, naeru, mõningaid kordusi või

näiteks lühendeid „eee“, „mmh“, siis ka kõik taolised ütled transkribeeriti ära, sest neid ei olnud niipalju, et oleks pidanud transkribeeritud tekstist välja jätma.

Töö usaldusväärsuse tõstmiseks oli kõigil uuritavatel võimalik tema personaalse transkribeeritud materjali tekstiga tutvuda ning võimalusel täpsustada kirjanud mõtet (Creswell & Miller, 2000), mida ka kasutas üks intervjuus osalenud õpilane. Tekstis veenduti ja eraldi korrigeerivaid kirjeid ei tehtud. Uuritavate täpselt öeldud sõnades veenduti ka siis, kui kuulati intervjuu uuesti üle ja kontrolliti kirjanud teksti. See võimaldas intensiivsemalt süüvida töö sisule, mis aitas hõlbustada kodeerimist ja kategooriate moodustamist. Kuna uuringu tarbeks intervjuudel osalenud uuritavad olid põhikoolide õpilased, kes kõik olid suhteliselt jutukad ja andsid valdavalt intervjuude jooksul andmeanalüüsiks vajalikud vastused küllaltki järjestikuse jutuga, ilma et nad oleksid seal kasutatud konkreetset väga pikki pause või rõhutamisi. Seetõttu ei olnud transkribeerimisel tarvidust kasutada täiendavaid transkriptsioonimärke, kui vahepeal tekkinud pausi, lühendi või naerukohad, mis said ära märgitud. Transkribeeritud tekst loeti mitmeid kordi uuesti üle, et olla kindel intervjuu andja öeldud mõtetes, lisaks oli selle toiminguga võimalus käesoleva töö autoril veenduda uurimuse reliaabluses. Kõik andmete analüüsiks vajaminev transkribeeritud andmete maht tekstina kokku oli 48 lehekülge, keskmine intervjuu pikkus sõna-sõnalise tekstina oli 6,3 lehekülge ning intervjuu transkribeerimine võttis olenevalt mahust aega keskmiselt 3,3 tundi. Pikim intervjuu kestis 1 tund ja 12 minutit, selle transkribeeritud töö maht oli 12 lehekülge ja ajaliselt võttis aega 6 tundi.

Järgnevalt transkribeeritud tekstid kodeeriti, kasutades sisuanalüüsina induktiivse andmeanalüüsi meetodit, mis võimaldas kategooriate ja nimede leidmist uurimuses osalejate teksti andmete abil moodustada (Laherand, 2008). Andmete analüüsimisel teksti kodeerimiseks kasutati käsitsi kodeerimist. Transkribeeritud tekstist markeeriti tähenduslikud üksused ehk olulised lõigud, sõnad või sõnapaarid ning moodustati sisu järgi tekkinud koodid. Näitena on alljärgnevalt (Tabel 2) välja toodud koodi „usaldusväärne“ tekkimine.

Tabel 2. Koodide moodustamine tähenduslikest üksustest

Lõigud intervjuudest	Kood
<i>Ja kui ma näiteks julgen õpetaja juurde minna, tean, et usaldan teda ja ta ei räägi nagu teistele ära, on nagu usaldav ja sõbralik. (Liisi)</i>	Usaldusväärne
<i>Et ma saan kõike rääkida, ta olekski tugi ja olen kindel, et see ei levi kuhugi edasi ja saan usaldada. (Maiken)</i>	Usaldusväärne

Seejärel oli võimalik kõik moodustatud koodid grupeerida sarnasuse ja sisu alusel suurematesse kategooriatesse (Laherand, 2008). Näiteks tekkinud koodid „Aine huvitavus ja arendavad tegevused õpilastele“, „Selgitab rahulikult“, „Annab nõu ja aitab“, „Aus ja õiglane õpetamisel“, „Pakub tuge“, „Märkab probleeme“, „Individuaalne õpilastega tegelemine“, „Põhjalikkus teema selgitamisel“ ja „Rühmatööde koos tegemised“ oli võimalik koondada ühiseks kategooriaks „Õpetaja õpetamisviis“.

Analüüsi käigus ja juhendajaga arutledes, tekkisid erinevad kategooriad lähtuvalt õpilasest, õpetajast ja klassi mõjust ning tekkinud kategooriate alusel oli võimalik sarnased kategooriad ühildada peakategooriateks lähtuvalt uurimusküsimustest. Magistritöö tulemused tuuakse välja kategooriate ja peakategooriate viisi, kasutades tulemuste selgemaks arusaamiseks uuritavate intervjuudest pärinevaid olulisi lõike.

Uurija pidas töö usaldusväärse tugevdamiseks paberil uurimispäevikut, mis aitas paremini hinnata töö erinevate osade analüüsimist ning planeerida aega, samuti mõista tekkinud emotsioone intervjuude läbiviimisel õpilastega.

Reliaabluse suurendamiseks kodeeris käesoleva töö autor andmeid mõningase aja pärast uuesti ning ühe intervjuu kodeerimisel kasutati kaaskodeerijat. Hiljem analüüsiti ja selgitati omavahel tekkinud erimeelsused üle ja jõuti sarnasele arusaamale andmete kodeerimise tulemustes.

3. Tulemused

Konkreetse uurimustöö eesmärk oli selgitada välja õpilaste kirjelduse põhjal, mis soodustab ja takistab õpetaja ja õpilase heade omavaheliste suhete teket.

Magistritöö andmete analüüsi tulemused esitatakse töös püstitatud uurimusküsimuste järgi ning tuuakse välja moodustatud ala- ja peakategooriad. Tulemuste ilmestamiseks kasutatakse uuritavate öeldud tsitaate.

3.1 Hea omavahelise suhte soodustavad tegurid

Esimesest uurimusküsimusest „Kuidas õpilased kirjeldavad tegureid, mis soodustavad õpetaja ja õpilase hea omavahelise suhte teket?“ lähtuvalt tekkis andmete analüüsimisel kaks

peakategooriat. Järgnevalt antakse, vastavalt Joonisele 1, ülevaade tekkinud peakategooriatest.

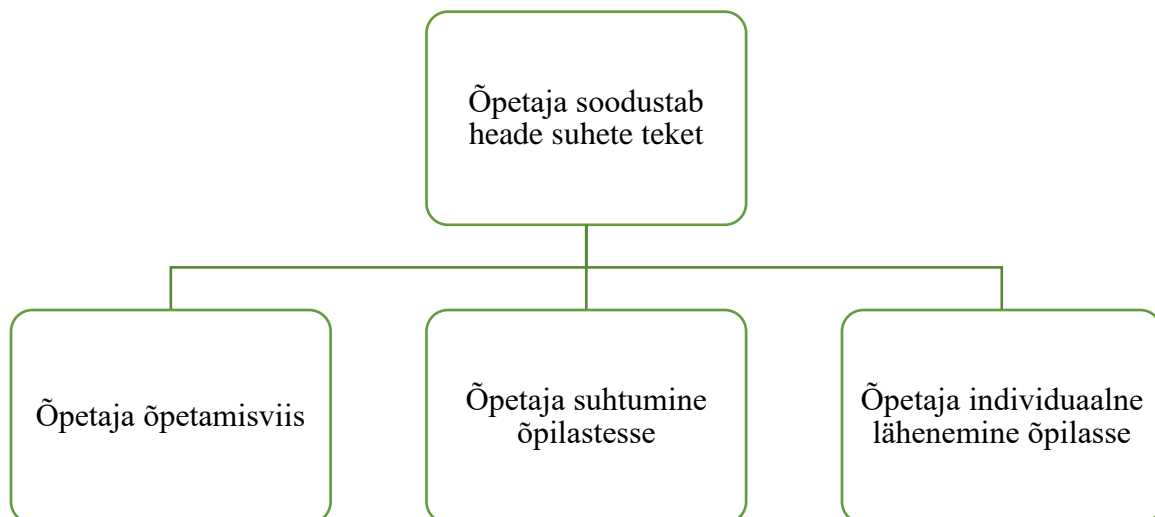
Hea omavahelise suhte soodustavad tegurid

- **Õpetaja soodustab heade suhete teket**
- **Õpilane soodustab heade suhete teket**

Joonis 1. Peakategooria jaotus uurimusküsimusele „Kuidas õpilased kirjeldavad tegureid, mis soodustavad õpetaja ja õpilase hea omavahelise suhte teket?“

3.1.1 Õpetaja soodustab heade suhete teket

Tulemuste paremaks ilmestamiseks, lähtuvalt peakategooriast „Õpetaja soodustab heade suhete teket“ koostati joonis (vt Joonis 2) andmeanalüüsi käigus tekkinud kolmest kategooriatest.

Joonis 2. Peakategooria „Õpetaja soodustab heade suhete teket“ kategooriad

3.1.1.1 Õpetaja õpetamisviis

Kategooria „Õpetaja õpetamisviis“ alla koondusid koodid, mis iseloomustasid uuritavate õpilaste kirjelduste põhjal õpetaja tegevusi tunnis aine paremaks omandamiseks ja teemade kinnistamiseks. Mainiti korduvalt, kui oluline on aine huvitavus ning tunnis arendavate tegevuste andmine.

... slaidiesitlused, Kahoot, et oma teadmisi rohkem edasi anda. Siis tund huvitavam õpilase jaoks. Matemaatikas kuldvillak, hästi meeldib ja läheb õpilastele peale, hea ja tore. ... Õpetaja võiks igas tunnis teha tunde palju lõbusamaks ja huvitavamaks, et siis õpilased ise ka üritavad rohkem pingutada hinnete nimel, kui näevad, et õpetaja pingutab, et tund oleks sisukas. (Maiken)

Teeme arendavaid mängu, mis aitavad väga palju kaasa, õpid palju kiiremini ja paremini (Piret, Moonika). Ja, et saaks rohkem teha rühmatöid, mis võiksid olla mängulisemad, siis õpid ja aitab huvitavamaks teha ja tunnid ei oleks nii igavad enam, näiteks nagu Kahoot, sest siis ei oleks tahvlile ja sealt õpilane ju kirjutab vaid maha. (Laura)

Lisaks täpsustasid uuritavad, et kui õpetaja ikkagi viib tunni sedavõrd huvitavalt läbi, et õpilasel ei tekigi võimalust kõrvaliste asjadega tegelemiseks, vaid ta kuulab ja töötab innukalt tunnis kaasa, siis tahavad nad ka järgmine kord rõõmuga tundi minna ja õpivad palju rohkem.

Vahest natuke rõõmsamalt asja võtta ja ei teeks tundi nii igavaks ja õpetavad nii, et oleks huvitav kuulata, siis õpilased ei hakka vastu rääkima ja kuulavad tunnis paremini. (Liisi)

Leiti, et on oluline, kui õpetaja selgitab ainet õpilastele rahulikult ning üritab igati aidata ja neile nõu anda. Lisaks peaks õpetaja olema aus ja õiglane aine esitamise juures ning saama aru, kas õpilased omandasid vajalikud teadmised või mitte.

Mida rohkem selgitab ja on vastutulelik, see väga oluline asi ja, et õpilased saaksid teemast aru, et keegi ei jääks salaja mitteoskama, sest muidu ongi lõpuks õpilasel raske. (Agnes)

Siinkohal märkisid uuritavad ära ka, et õpetaja peaks märkama, kui õpilastel esineb raskusi ja probleeme uue teema omandamisel, ta peaks pakkuma oma tuge ja tegelema individuaalselt õpilastega. Ning väga tähtsaks peeti õpetaja põhjalikkust teema selgitamisel ning leiti, et väga hea on ikkagi see, kui õpetaja võtab aega ja saab aru, et konkreetset teemat on vaja rohkem selgitada ja see on õpilaste jaoks raskem.

Õpetaja ei tohi ainult jälgida neid kiiremaid, sest osad õpilased ei saa nii kiiresti aru, vaid ta peab iga õpilasega tegelema individuaalselt. (Laura)

...ja kui klassis ongi, kes ei saa aru, siis ta nagu seletabki rohkem, et kasvõi õpime rohkem, peaasi, et kõik selgeks saavad ja ei peaks järeleaitamise tundi minema. (Piret, Moonika)

Oluline osa on heade suhete saavutamisel ka rühmatööde koos tegemistel. Uuritavad tõid välja, et mida tihedamini õpetaja neile rühmatöösid annab, seda paremini omandavad nad teemasid, saavad omavahel suhelda ja neil on rohkem kokkuhoidva klassi tunne ning õpitakse teineteist tundma ja toetatakse seejuures ka üksteist.

...ja kui rühmatöö, siis ka kõik võtavad osa, sest see selline põnev ja saab rohkem suhelda, see ongi see sotsiaalne pool on hästi oluline. (Agnes) ... Ja näiteks rühmatööd, kõik teevad kõike koos ja see aitab tegusam olla. (Maiken).

3.1.1.2 Õpetaja suhtumine õpilastesse

Kategooriasse „Õpetaja suhtumine õpilastesse“ oli võimalik koondada koodid, kus uuritavad õpilased tõid välja heale õpetajale omaseid tunnuseid. Siinkohal selgusid sellised märksõnad nagu õpetaja on usaldusväärne, sõbralik, enesekindel, otsekohene, vastutulelik, mõistev, hooliv, heatahtlik, rahulik, rõõmsameelne, toetav, abivalmis, seltskondlik, aktiivne.

Kui õpetaja on toetav, sõbralik, hästi enesekindel, nad on hästi positiivsed ja kohe sellised, et tulevad appi ja abistama. (Maiken)

Ja kui õpetajad on lahked ja sõbralikud, naeratavad sulle vastu või ütlevad viisakalt tere, siis me tunneme ennast koolis hästi. (Piret, Moonika)

Uuritavad õpilased selgitasid, et kui õpetaja näitab välja sõbralikkust ja rõõmsameelsust õpilaste suhtes, siis tulevad nemad hommikuti hea tundega koolimajja ja tahavad sellise õpetaja tundides olla ja suudavad keskenduda õppimisele ning on õpetaja toetuses kindlad.

Õpetaja peab rahulikuks jääma, aitama õpilast kui õppimisega hädas, peaks välja näitama sõbralikkust ja olema avatud, abivalmis ja vastutulelik. (Liisi)

Heatahtlikkus, on rõõmsameelne ja vaatab ja aitab ja on toeks, et nagu tahabki kõike selleks, et klass oleks koos ja et teeme parandused ära, istume maha, räägime kõik asjad selgeks, mis keda häirib. (Maiken)

Uuritava poolt mainiti, et kui õpetaja näitab ennast heast küljest, siis ta võiks selliseks ka jääda oma suhtumiselt, mitte hakata vastupidiselt käituma.

Ja kui õpilane näeb, et õpetaja tundub seltskondlik, tore ja siis õpilane proovib häid suhteid hoida ja no õpetaja ei tohi alguses endast vale kuvandit jätta ja pärast hakata end muutma. Et alguses näitab, et on nii hästi tore ja seltskondlik ja pärast äkilisemaks ja kurjemaks läheb. (Laura)

Leiti, et õpetaja hea suhtumine õpilastesse väljendub, kui õpetaja on järjepidevalt toetav ning hooliv ja oskab õpilastesse suhtuda selliselt, et kõigil oleks hea olla.

Õpetaja ülesanne oleks nagu need kaks poissi panna käituma kuidagi nii, et me ka tunneksime ennast hästi. (Piret, Moonika)

Paar uuritavat tõid välja, et õpetaja soodustab häid suhteid õpilastega, kui ta peab neid meeles ja tunnustab.

...tähtpäevad, õpilaste sünnipäevad, et õpilasi peetakse meeles, kasvõi mingi tavaline piimašokolaad, et õpilased tunneksidki, et on olemas, et neid tunnustatakse ja nad on olulised. (Agnes)

Intervjuudes rõhutasid uuritavad õpilased mitmeid kordi õpetaja tähtsust klassiürituste korraldamisel ning koos tegutsemisel ja õpilastega arvestamisel. Leiti, et kokkuhoidev klass on õpilaste jaoks väga oluline ning klassi koospüsimiseks on üritused vajalikud. Toodi välja, et kui õpetaja suhtub klassiõpilastesse väga hästi, leiab aega ühisteks koosolemisteks ja tahab klassiga koos olla, siis vastavad õpilased samaga ja nende omavahelised suhted on head.

...õpetaja peaks arvestama, et oleks noortepärane ja mõeldud nii poistele kui tüdrukutele ja arvestades ka seda, kes ei saa võimaldada selliseid asju rahaliselt. (Agnes)

Õpetajad peaksid aitama korraldada klassiüritusi, et klass koos püsiks, et ei tekiks juba klassi vahel omavahelisi lahkkelisi või tülisid. (Juhan)

Toodi välja, et õpetaja suhtumist õpilastesse näitab ka see, kui ei ole õpetaja poolt vaid ainult teemade pähe õppimist vaid arvestatakse ka teiste tegevustega.

Ja nii, et teeb nalja ja nii ja ei ole selline, et tamp tamp – õppimine, õppimine, vaid vahepeal vaadatakse videoid, tehakse loovalt ülesandeid ja mängu, siis õpilastel lõbusam, nad tahavad tundi ja teevad kõike kaasa. (Agnes)

3.1.1.3 Õpetaja individuaalne lähenemine õpilasse

Kategooriasse „Õpetaja individuaalne lähenemine õpilasse“ oli võimalik kokku võtta tegevusi, mille kaudu õpetaja uuritavate kirjelduste põhjal püüab tekitada personaalselt õpilastes häid suhteid. Uuritavad kirjeldasid õpetaja soodustavate teguritena seda, kui õpetaja

kuulab õpilase ära, usub õpilasse, on hea huumorimeele oskusega ja teeb nalja ning õhkab energiat motiveerides sellega õpilast.

Õpetaja kuulab õpilase ära, isegi kui mured, ja kui see ei puutu teemasse. (Laura). Usub õpilasse ja üritab teda aidata, siis kui on vaja. (Agnes)

Õpetajal on hea huumorimeel, siis õpilane saab aru, et õpetaja üritab sind aidata ja püüab olla hea õpetaja ja siis see õpilane julgeb küsida. (Juhan). Mõned õpetajad jälle ongi kohe sellised aktiivsed, et kohe tulebki rõõmuga, teeb nalja tunnis ja paneb su nagu energiat sisse, väljendab seda ja kuidagi õhkab energiat ja siis saad sa energialaksu ja sul on endal hea olla ja kuuledki rohkem õpetajat. (Piret, Moonika)

Uuritavad töid välja õpetaja ja õpilase omavahelise suhte olulisuse, et õpetaja hindab, et vaeva näen, on sinu poolel, lisaks mainiti uuringus osalejate poolt, et õpetaja peegeldab vastu lahkust ning soojust ja arvestab õpilasega.

Õpetaja on sinu poolel, arvestab sinuga palju, see on minu jaoks tohutult tähtis ja võib mõjutada minu tulemusi koolis, kui tunnen et keegi on mulle toeks, hindab, et ma vaeva näen, siis mul võibolla paranevad tulemused ja tunnen ennast ise enesekindlamalt. (Maiken)

Vähe tähtsaks ei peetud ka seda, et õpetaja jätab õpilasele hea esmamulje ning on oma käitumises järjepidev. Lisaks leiti, et õpilasele on olulised õpetajast lähtuvalt järgmised tegevused: õpilase vastu huvitundmine, hinnetest hoolimine, lubadus järele vastata ning õpilase võimekusega arvestamine.

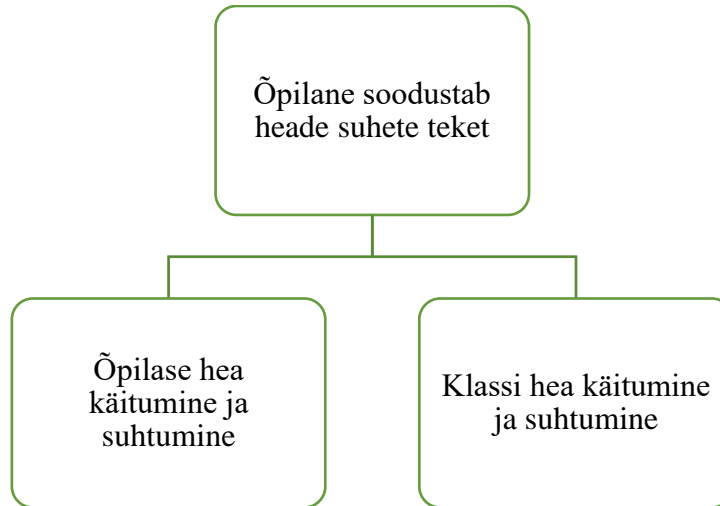
Õpetaja nagu hoolib hinnetest ka, mitte ei ole nii, et ta paneb hinde ära ja ongi kõik. Ja küsib, kuidas koolis läheb, kas tahad vastata... aga samas nagu ei võta ka seda halba hinnet arvesse, sest et sa tõesti puudusid. (Piret, Moonika)

Ei tohi liialt nii öelda nõuda selle õpilase käest, tuleb leebemalt seesama teema sellele õpilasele selgeks teha, siis tuleb mänguliselt tuua, näiteks kaks ja kaks õuna, videode põhjal, tahvlile värvilise kriidiga midagi tõmbad alla või nii, siis talle jääb mällu teadmine alles, mis toimus ja ta saab enda võimete kohaselt selgeks. (Laura)

Kokkuvõtvalt, õpetaja soodustab heade suhete teket, kirjeldusena leiti, et õpetajalt oodatakse õpilastele huvitavate ainetundide planeerimist, mis hõlmaksid ka erinevaid rühmatööde läbiviimise võimalusi. Lisaks märgiti hooliva ja sõbraliku õpetaja olulist huvi korraldada õpilastele erinevaid klassiüritusi ning peeti väga tähtsaks kokkuvõetava klassi omavaheliste suhete saavutamist läbi eelneva.

3.1.2 Õpilane soodustab heade suhete teket

Tulemuste paremaks esitamiseks, lähtuvalt peakategooriast „Õpilane soodustab heade suhete teket“, koostati joonis (vt Joonis 3) andmeanalüüsi käigus tekkinud kategooriatest.

Joonis 3. Peakategooria „Õpilane soodustab heade suhete teket“ kategooriad

3.1.2.1 Õpilase hea käitumine ja suhtumine

Kategooria „Õpilase hea käitumine ja suhtumine“ alla koondusid koodid, millega uuringus osalejate kirjelduste põhjal õpilane ise saab kaasa aidata õpetaja ja õpilase omavahelisele heale suhetele. Intervjueeritavad õpilased leidsid, et head suhet soodustab õpilase enda julgus õpetajalt küsida, hinnete tähtsus ja ka see, kui õpilane ise pingutab ja õpetaja seejuures märkab sinu pingutamist ning kui õpilasel on ise huvi õpetaja poolt tekitatud huvitavat tundi kuulata.

Õpilastele hästi tähtsad hinded, kodus selline reegel, hinded peavad korras olema ja siis trimestri lõpus kõik paanikas, et ruttu hinded tarvis korda saada, siis parandab ta suhteid õpetajaga, et hästi läbi saada. Ja kui ise olen hästi pingutanud, siis õpetaja näeb, et kõik hästi ja ta ei pea pahandama või kurjustama. (Maiken)

Ma pean enda hinnetest huvi tundma, ise õpetaja käest küsima, kui abi on vaja. (Liisi)

Lisaks nimetati heade suhete tekitamisel taolisi märksõnu nagu, õpilane käitub õpetaja vastu austavalt, arvestab õpetajaga, panustab töösse ja kuulab ning töötab tunnis kaasa.

Ja noh õpilane peaks olema kindlasti mõistev ja mõtlema õpetajale, võtma õpetajat kui inimest. (Agnes)

Õpilane annab oma panuse, õpetaja käitub vastavalt õpilasele ja õpilane austab õpetajat. Tähtis omavaheline austus ja lugupidamine. (Laura). Õpilane tegeleb enda tööga ja õpib. (Liisi)

Mitmed uuritavad nimetasid korduvalt õpilase poolt just õpetajaga arvestamist hea suhte soodustavaks teguriks, mis aitab kaasa õpilase enda õppimisele ja kuulamisele tunnis. Lisaks tõdeti, et tuleks ise õpilasena käituda nii, nagu tahaksid, et õpetajad sinuga käituksid ja leiti, et see on vastastikune.

Õpilane peaks mõistma õpetajat ja peaks nägema seda, et õpetaja ongi hea ja vastutulelik, siis õpilane peakski ise ka vastu tulema ja olema vastutulelik, tegema kaasa, et see suhe püsiks, et midagi halvemaks ei läheks. Õpilane ise panustab, siis tal endal lihtsam. (Liisi). Kui me ise ka käitume hästi ja vastavalt, siis õpetaja vastab ka samaga. Kui õpetaja käseb kuulata ja rahulik olla, siis õpilane vastab sellega, oledki rahulik, kuulad õpetajat, küsid ja siis ka õpetajad on rahulikumad..., kuulad sõna ja töötad kaasa. (Piret, Moonika)

Oluliseks uuritavate kirjeldustes peeti võimalust anonüümselt probleemidest rääkida ning toodi välja ka õpetajate iseloomu õppimine.

Saab anonüümselt oma probleemist rääkida, siis õpilasel lihtsam. (Juhan). Igas klassis võiks olla postkast, kuhu anonüümselt saab panna nimed ja mured, et kui sulle näiteks ei meeldi õpetaja käitumisviis, siis saadki kasti panna ja õpetaja saab siis teada ja saab muuta. (Agnes)

Leiti, et kui õpilasena soovid normaalselt koolis hakkama saada ja õppida, peavad õpetajaga head suhted olema ja üheks võimaluseks on mõistlikkuse piirides õppida tundma õpetajate iseloomu.

Jälgin õpetajate käitumist, mõnedele meeldib ühtmoodi hea käitumine, teistele ei meeldi üldse selline käitumine, siis ma õpin natuke õpetajate iseloomu, mis neile meeldib ja üritan niimoodi nende piirides olla, et ei oleks vastu tahtmist tegemist. (Laura)

Lisaks mainisid uuritavad tegureid, mida õpilased ei tohiks teha, et säiliks head suhted, enim toodi välja, et õpilane ei targuta õpetajale vastu, ei lobise, ei karju ega ropenda, ei ole pahur, ei sega õpetaja jutule vahele ja ei lase end häirida teiste tegemistest.

Et õpilased ei targutaks õpetajale niivõrd vastu, et kui õpetaja ütleb midagi, siis näiteks õpilane targutab kohe vastu, et ei, see ei ole üldse nii. (Maiken)

See oleks hea, et õpilased ei hakka õpetajale koguaeg vastu, ei karju ja ei lobise ja ei tee muid asju, et nad nagu õpivad ka nii ja kui on vaja vastata, siis vastavad, mitte ei vahi lakke, ei maga toolipeal. (Liisi)

Võiks tunnis olla nagu ilusti ja ei tee mingeid lollusi ja ei hakka õpetajale vastu, käitunud korralikult, teed tööd kaasa, ei sega teisi õpilasi, ei saherda ja ei räägi nagu juttu ka. (Laura)

3.1.2.2 Klassi hea käitumine ja suhtumine

„Klassi hea käitumine ja suhtumine“ kategooriasse mahtusid sellised märksõnad nagu klassi omavaheline lugupidamine, tegusad ja tunnis kaasarääkivad õpilased, vaikuses omavaheline rääkimine ja üksteise austamine.

Õpetajad ja õpilased peaksid olema tegusad, et teevad koos hästi palju tunnis ja sellised hästi kaasarääkivad, siis hästi positiivne. (Maiken)

Uuritavad nimetasid olulise häid suhteid soodustava märksõnana klassi omavahelise austuse ja lugupidamise teineteise suhtes, et kui klassis on võimalik keskenduda õppetööle ja omavahelised suhted on sõbralikud, siis suhtub ka õpetaja õpilastesse hästi.

Põhiline ongi austus, kui uus teema, siis klassikaaslaste vastu tuleb austust üles näidata või kui ei taha klassis olla, siis oled vaib ja lihtsalt istud, siis õpetaja austab sind, vaatab et sa nagu tundud tore ja võib isegi üritada normaalseid suhteid luua. (Laura). Saaksin tööd teha ja oleksid kõik tasa ja austaksid üksteist, siis on hästi,... siis saab paremini õppida, saab targemaks ja õpetaja siis ka õpetab paremini. (Liisi)

Üllatavalt toodi uuritavate poolt välja heade suhete soodustava tegurina õpilaste omavaheline vaikne tunnis jutustamine, mis ei takista klassikaaslaste tööd, vaid aitab kaasa õpilase enda õppimisele.

Et saaks ka tunnis omavahel suhelda, sest vahetunnis rääkimine ei ole nii põnev, vaid see vaikuses. (Laura). Ja kui õpilane tunnis räägib vaikselt, nii et kedagi ei häiri, siis õpetaja võiks mingi aeg, ei tohiks vahele segada ja kui näeb, et tekivad õppimises raskused, siis peaks vahele segama, sest kui õpilased omavahel suhtlevad, siis mõnel ongi niimoodi lihtsam õppida, sest õpilased erinevad. (Agnes)

Täiendavalt nimetati ka selle kategooria alla kuuluvatesse koodidesse uuritavate poolt, et head suhet soodustada, seega ei esineks klassiruumis üksteise tagarääkimist, ei narrita ega kiusata üksteist, ei ole omavahel tülis ning ei pea häbenema, kui kõike nii hästi ei osata vastata.

Peabki, et mittekeegi ei räägi üksteist taga, kõik suhtuvad kõikidesse võrdselt, et ei ole neid paremaid ja halvemaid pooli ja ei ole niiviisi, et tema juures teen ma nii hea näo ja läheb kuskile teise kohta ära ja hakkab sellest inimesest rääkima. (Piret, Moonika)

Uuringus osalenud õpilaste poolt täheldati, et kokkuhoidev klass aitab tekitada häid omavahelisi suhteid, kus üksteist austatakse ja ei kiusata ning kus omakorda õpetaja arvestab rohkem õpilastega ning leitakse võimalusi ühistegevuseks.

Kokkuhoidvas klassis ei narri, ei kiusa üksteist, õpilased on rõõmsad, tahavad kõik koos teha. Et kokkuhoidev klass ikka tähendab väga palju, sest ta (õpilane) seal edukam, teab, et ei pea häbenema, kui nii hästi ei oska. Et siis ei ole seda, et mismõttes sa ei oska. Sest see nõme suhtumine. (Maiken)

Kokkuvõtvalt, õpilane soodustab heade suhete teket, leidsid uuritavad õpilased, et kui õpetajaga arvestada ja enda hinnetest hoolida, siis saavutatakse ka õpetajaga head omavahelised suhted. Väärtuslikuks tegevuseks nimetati õpilaste tunnis kaasatõttamist ja võimalust anonüümselt probleemidest rääkida. Olulise tähendusena kirjeldati klassi mõju õpilastesse, austust klassikaaslaste vastu ja seda, et ei esineks vastastikust karjumist.

Uurimisküsimuse „Kuidas õpilased kirjeldavad tegureid, mis soodustavad õpetaja ja õpilase hea omavahelise suhte teket?“ leidsid uuritavad õpilased, et tähtis on omavaheline austus ja hoolimine, head suhted ja tegevused klassiga mõjutavad õpilase õpimotivatsiooni ja seeläbi kujunevad head suhted ka õpetajaga. Õpilased ootavad õpetajalt huvitavaid ja suhtlusrikkaid õppetunde, et saaksid tundides kaasa töötada ja hinnetest hoolida.

3.2 Hea omavahelise suhte takistavad tegurid

Teine uurimusküsimus „Kuidas õpilased kirjeldavad tegureid, mis takistavad õpetaja ja õpilase hea omavahelise suhte teket?“ tekkis andmete analüüsimisel kaks peakategooriat, millest antakse ülevaade Joonisel 4.

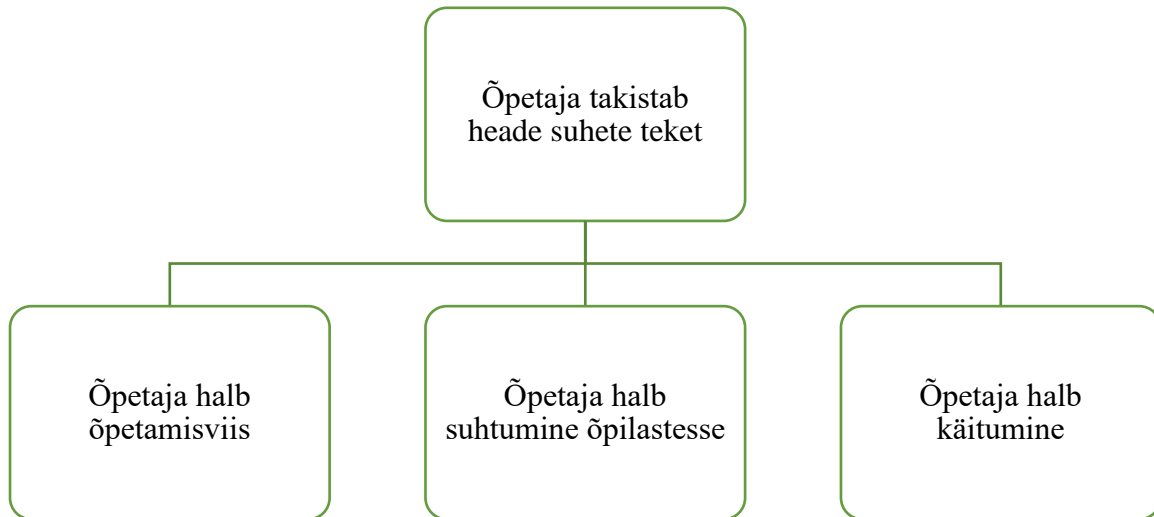
Hea omavahelise suhte takistavad tegurid

- **Õpetaja takistab heade suhete teket**
- **Õpilane takistab heade suhete teket**

Joonis 4. Peakategooria jaotus uurimusküsimusele „Kuidas õpilased kirjeldavad tegureid, mis takistavad õpetaja ja õpilase hea omavahelise suhte teket?“

3.2.1 Õpetaja takistab heade suhete teket

Tulemuste selgemaks esitamiseks, lähtuvalt peakategooriast „Õpetaja takistab heade suhete teket“, koostati joonis (vt Joonis 5) andmeanalüüsi käigus tekkinud kategooriatest.

Joonis 5. Peakategooria „Õpetaja takistab heade suhete teket“ kategooriad

3.2.1.1 Õpetaja halb õpetamisviis

Kategooria „Õpetaja halb õpetamisviis“ võttis kokku sellised koodid nagu õpetaja graafikus püsimine, eesmärk positiivsetel hinnitel ning ajapuudus teemade kordamiseks. Õpilased leidsid eelkõige, et õpetaja sellised tegevused tunnis aitavad kaasa halbade omavaheliste suhete tekkimisele.

Toodi välja, et on õpetajaid, kes võtavadki endale eesmärgiks ajaliselt graafikus püsimise ja neid ei huvita, kas õpilased saavad teemad selgeks või mitte ja liiguvad juba uue teema juurde edasi. Peetakse ka hinnete toppi, et õpetajale on tähtis, et kõigil oleksid väga head hinded ja lahterdada õpilasi selle alusel või jagada õpilased tugevuse järgi gruppidesse.

Mõned aineõpetajad on kinni oma aines ja temale tähtis, et ta graafikus püsiks või et õpilased saaksid positiivseid hindeid. (Laura)

Uuritavad õpilased tundsid muret, et õpetajad annavad ebaõiglaselt kiiresti tunnikontrolle, ilma teemat omandamata ning õpetajate huvipuudus õpilase õpitulemuste vastu.

Kui kontrolltöid hästi tihedalt, et võetakse uus teema edasi ja siis neid töid tuleb ja tuleb ja mitte keegi õpilastest ei saa tegelikult mitte midagi aru. (Agnes)

Ja isegi, kui kuskil kirjas, et peab nii olema, aga ikkagi peaks vaatama klassi taset, sest kui mitte keegi ikka ei oska, mis mõttega ta seda tööd siis kõike teeb, sest kui tuleb nii, et terve klass tuleb su juurde järgi vastama ühte ja sama teemat. (Liisi)

Uuringus osalejad tõid välja, et õpetajad ei tunne huvi õpilaste hinnete vastu, ainuüksi juba see, kui nad teevad niipalju tunnikontrolle ja õpilased ei ole teemat veel isegi oluliselt selgeks saanud. Märgitigi ka õpetaja halba suhtumist aine õpetamisel, arvestamata õpilaste võimekust.

Ega nad (õpetajad) eriti ikkagi ei hooli sinu hinnetest, ise peab hoolitsema, aga õpetaja võiks ikka huvi tunda, kas saad aru, sest see jama, kui teised saavad ja sina ei saa. Vahepeal õpetaja nagu vastabki, et aitan või siis, et ei olegi aega või ei saa... ei lase õpilasel hindeid vastata, et pole aega ja ta koguaeg kuhugi kiire. Et ütleb niiviisi, et see oli juba ammu või järgmises tunnis teete paremini. (Piret, Moonika)

Toodi välja ka, et õpetaja jätab endast õpetades õpilastele kurja mulje ning seetõttu ei selgita teemasid arusaadavalt lahti.

Kui õpetaja tambib neid asju, et tahab hästi kiiresti liikuda edasi, et ei selgita, see teebki õppimise hästi raskeks. (Juhan)

Aga mõned õpetajad noh, et paljud õpilased ei julge midagi küsida ja nad jätavad nii halva mulje või sellise hästi kurja mulje, et hästi kuri tundides ja ei seleta teemat... . siis tunnevad õpilased ennast tõrjutuna ja ei julge midagi uue teema kohta küsida. (Maiken)

Intervjueeritavate kirjelduste põhjal leidis kõige enam ära märkimist heade suhete takistamisel viisid, kui õpetaja muudab tunni igavaks või siis räägib liiga igavat juttu ning sel juhul ei olegi õpilastel muud tunnis teha, kui hakata ise huvitavamaid tegevusi otsima või tundi segama ja õppimisega enam ei tegeleta.

Üritabki oma vanakooli moodi õpetada kõike, siis õpilasel ongi igav ja ei saa õpetajatega läbi. (Agnes)

No ja õpetajad teevad tunni juba igavaks, kui seisavad niisama tahvli ees ja räägivad eriti monotoonse häälega juttu, et tund oli igav, st nagu püsimatud inimesed ehk mulle, peab see tund olema huvitav ehk ma hakkan ise huvitavat tegevust otsima, sodin mingit vihikut või räägin sõpradega ja see õpetajale ilmselgelt ei meeldi ja ei kuula ja siis õpetajaga tekivadki lahkarvamused. (Laura)

Eriti rõhutati uuritavate poolt, kui õpetaja ikkagi ei seleta piisavalt põhjalikult teemasid, need osutuvad õpilaste jaoks raskeks ja arusaamatuks, siis õpilased ei tunne huvi ja hakkavad tegelema neile huvipakkuvate tegevustega.

Ja kui tunnis raske teema ja sa ei saa aru, siis nagunii ei kuula seda, sest ei huvitu ja kui pole põnev, või teed samamoodi nagu teised, nt vaadatakse et õpetaja üritab seletada ja sa nagunii aru ei saa, mismõttes sa ikka üritad õppida seda, oledki rohkem telefonis. Õpetaja hakkas siis kisama ja... (Agnes)

3.2.1.2 Õpetaja halb suhtumine õpilastesse

„Õpetaja halb suhtumine õpilastesse“ kategooria moodustus sellistest märksõnadest nagu õpetaja iroonitseb ja kahtleb õpilases, vaatab teatud pilguga, halvustav suhtumine õpilastesse ja õpilaste võrdlemine, eristamine ning lahterdamine.

Üks (õpilane) puudus tunnist, õpetaja kohe, et mina küll nii kiiresti terveks ei saa ja seega kardadki, kui ma haigeks jään, et õpetaja irooniaga ütleb, et puudusid nagunii, et töö oli ja sa ei osanud ja viitsinud õppida, aga võibolla olid mul teised põhjused. (Piret, Moonika)

Toodi välja, et õpetajatele meeldib õpilasi võrrelda ja lahterdada eelnevate suhtumiste järgi, hinnatakse praeguse õpilase käitumist ja tegemisi tema vanemate või õdede-vendade järgi ja kuvatakse vastav arvamus ega arvestata õpilasega individuaalselt.

Õpetaja hoiak, kui ta juba vaatab sellise pilguga, et mida sa jälle siin teed, siis ilmselge, ta ei taha häid suhteid. ... kui vanemad õed-vennad ei ole talle meeldinud, siis õpetajad käituvad sinuga vastavalt samamoodi ja siis õpetajale ei meeldi sinuga suhelda. Võtavad aluseks eelneva kogemuse, ühega halvad kogemused ja jääbki sinna kinni, et kaks olid halba, sina oled ka halb. (Laura)

See võrdlemine ka, et sina oled parem ja sina halvem. (Juhan)

Ära märkimist uuritavate poolt leidis õpilaste soovide ja tunnetega mitteamestamine, et õpilased võivad küll soovida ühiselt koos aega veeta või midagi põnevat ja kaasaegset teha, kuid kui õpetaja ei huvitu või teeb lihtsalt kohustusest igavaid ülesandeid ning pahandab väikeste asjade eest, siis õpilased käituvadki halvasti.

Näiteks tahtsime klassiõhtut, siis ta ütleb, et minu töötunnid on 8 tundi, ma ei pea siin teiega passima, et minul on oma elu, teil on oma elu... ei ole nõus sellega nagu meie tahame. Ja õpetaja ütleb, et kui teile ei sobi see koht, et siis ei lähegi või tehke siis ise. (Piret, Moonika)

Ja kui toimuvad klassiõhtud, õpetaja lihtsalt ei luba mitte midagi seal teha, et kui ideesid on vähe, lapsi ei kuula keegi ja siis ongi, et keegi sõna ei kuula ja õpetaja ka ei reageeri. Ja osad ei taha midagi teha, aga neil kästakse mängida või nii. (Juhan)

Mitmeid kordi nimetati õpetaja poolse heade suhete takistava tegurina seda, et õpetaja paneb õpilastele hindeid nende nägude ja tegude järgi.

*Kui midagi ei meeldi, siis vanemad õpetajad panevad nägude järgi hindeid...
Kui enne neljad-viied ja kui õpetajaga läbi ei saa, tulid kolmed-neljad, sest
õpetaja hakkas hindama nägude järgi rohkem. Ja sa võid ju üritada hästi
palju, nt klassiõega sama töö, aga tema saab viie, mina nelja. (Laura)*

Õpetaja käitub ebaõiglaselt, seejuures valib endale lemmikõpilased ja peab teiste vastu viha, taoliste kirjelduste tõdemuseni jõudsid uuritavad õpilased õpetaja suhtumist arvestades.

*Mõned lapsed on kiired ja mõned aeglased ja kiired teevad ennem tööd ära,
õpetaja ütleb juba mingi teise lause, et kiired saaksid edasi kirjutada ja siis
veel lauseid, aga need aeglased jäävad ju maha ja nad ei saagi midagi tehtud
ja saab nulli selle eest, kuna ta ei kuulnud mitte midagi ja ei jää see nii kähku
kõik pähe ka. (Juhan)*

*Need õpilased, kes ei oska nagu eriti, et õpetajad nagu ei panegi neid tähele ja
need, kes oskavad, neile pööravadki rohkem tähelepanu või siis valivadki omad
lemmikõpilased. (Agnes). No ta (õpetaja) ei selgita asju, tal ongi
lemmikõpilased ja teistega käitubki halvasti ja siis keegi ei saagi aru või
midagi sellist. (Liisi)*

Leiti, et kui õpetaja käitub õpilastega ebaõiglaselt või peab viha sinu vastu, siis õpilased saavad sellest kohe aru ja nad on mures ja õnnetud õpetaja taolise käitumise pärast, nad tunnevad end tõrjutuna ja hakkavad õpetajat omakorda vihkama ja hiljem hakkab selliste tegevuste tulemusel laste õppimissoov ja hinded langema.

*Ja see on nagu tunda, et õpetaja suhtleb mõnedega rohkem ja tunned, kas
suhtub sellesse inimesesse paremini kui sinusse või halvemini. Et miks teisi
paremaks peetakse. (Piret, Moonika)*

*Ebameeldiv on endal klassis olla, kui see õpetaja ei salli sind eriti ja sul ei ole
temaga häid suhteid. (Liisi)*

3.2.1.3 Õpetaja halb käitumine

Kategooria „Õpetaja halb käitumine“ koosneb sellistest õpetaja käitumistest, mis aitab kaasa sellele, et õpilased suhtuksid õpetajasse halvasti ja seetõttu kannatavad ka nende omavahelised suhted ning õpimotivatsioon. Õpetaja takistab head suhet, kui ta õiendab, sõimab, norib, karjub ja lõugab õpilasega.

*Õpetaja sõimabki näo kõikidel täis ja ei ole mõistev selles suhtes, tegelikult
arvatavasti tema ka tegi ju selliseid asju lapsepõlves. (Agnes)*

Õpetajad hakkavad ka liialt norima, kui ühe korra räägid ja räägid uuesti, ei peaks kohe keelama, et saaks ka suhelda. (Laura)

Korduvalt nimetati uuritavate poolt, et õpetaja karjub ja sõimab neid väga tihti, isegi siis kui nad eksivad ülesannete lahendamisel või ei ole koheselt saanud aru uuest teemast. Lisaks toodi välja, et kui õpilane saab halva hinde, siis õpetaja isegi ei tunne huvi, milline on õpilase halva hinde saamise põhjus.

Et õpetaja ei karju kogu aeg õpilase peale, et kui läheb midagi valesti või saan halva hinde, siis ta ei karjuks. Ei hakka kohe lõugama ja karjuma, ei pea nagu viha või nii... Kui mulle öeldakse midagi ja minu peale karjutakse, siis ma olen selline tõrges, ma tahaks ära siit klassist. (Liisi)

Mainiti lisaks õpetaja närvilisele käitumisele, rääkimisele ja kõndimisele ka õelate kommentaaride jagamist ning üle dramatiseerimist.

Kui õpetaja karjub iga kord, ka siis, kui pole midagi halvasti, siis see läheb tüütuks ja keegi ei viitsi isegi kuulata. Siis õpetaja muutub hästi temperamentseks, kisab ja keeb üle. Ja kui igas tunnis karjub kogu aeg ja teeb draamat igast asjast, kui näiteks teine klass midagi tegi ja karjub meie peale, et meie ei teeks. Ja lõpuks ongi nii harjumuspärane, et kui ongi jama, siis keegi ei hakka oma käitumist muutma. (Agnes)

Tähtsaks peeti intervjuueeritavate õpilaste poolt ära märkimist, et õpetaja, kes ikka kogu aeg karjub ja närvitseb klassi ees, isegi siis, kui ei ole otsest vajadust selliselt käituda, hakkab õpilaste jaoks muutuma ise tüütuks ja siis suhtuvadki lapsed oma järgnevates käitumistes halvasti ning ignoreerivad õpetajat. Ning et õpetaja närvitsemine on ka õpilastele koheselt nähtav ja edasised omavahelised suhted muutuvadki halvaks.

Kuidas sa kõnnid, kohe on õpetajast aru saada, kas nagu närvis või rahulikum või kellel on aega või kiire. (Piret, Moonika)

Õpetaja närvitseb hästi palju ja hakatakse üldse karjuma või kui keegi vaatab korraks midagi telefonist, nt kella, siis kohe, et pane telefon ära või nii. (Liisi)

Kirjeldati, et õpetajad alati ei kontrolli, mida nad õpilastele ütlevad ja õpilased saavad sellest hoopis teisiti aru ja võtavad omaltpoolt vastava suhtumise õpetaja vastu.

Õpetajad vahest ütlevad midagi, mis on nii õel ja üritavad omaarust midagi aidata, aga see tuleb valesti välja ja siis tekib probleem. (Liisi)

Leiti, et õpetaja võiks oma tegudega olla ise eeskujuks õpilastele, mitte aga käituda ise ühtemoodi ja nõuda õpilastelt teistsugust käitumist, võiks mõista paremini õpilasi ja märgata nende tegemisi.

No ja õpetaja teeb ise draamat igast asjast, et arvab ise, et ta võib olla näiteks nagu maailmanaba, et on tähtsam ja siis käitubki halvasti ja kui ta ise kasutab mingit väljendit vabanduseks ja õpilane kasutab sama, siis tekibki probleem, et õpilane nii ütles, aga ta ise ju ütles samamoodi, et siis ei tasu pahandada ja solvuda. (Agnes)

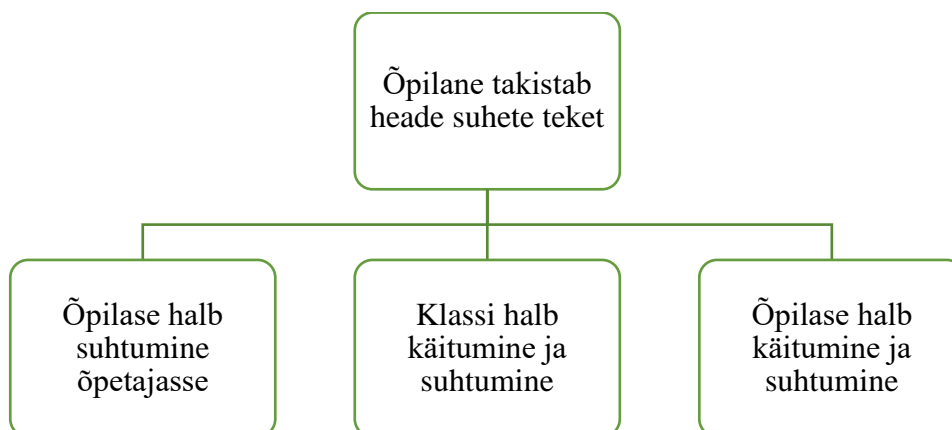
Uuritavad tõdesid, et õpetaja pahane ja väljavihastatud ning mitte lahke käitumine ja ähvardamine tingib samuti selle, et head suhted õpilasega on takistatud. Ja kui õpetaja järjepidevalt kasutab taolist käitumist, vastavadki õpilased samaga.

Et teen niimoodi ja lähengi nüüd ja räägin direktorile, või et kas sa tahad et ma sulle tahvlilapiga teen midagi ja hakkab ähvardama ja siis saabki nagu õpilasel mõõt täis, et mina enam ei taha ja hakkabki suhtuma õpetajasse halvasti. (Maiken)

Kokkuvõtvalt, õpetaja takistab heade suhete teket, leidsid uuritavad õpilased, et õpetaja ei seleta õpilastele uut teemat piisava põhjalikkusega ja nad ei saa veel uuest osast arugi, kui tulevad juba tunnikontrollid. Leiti, et sellest tingituna tekivad halvad hinded, millede vastu õpetaja huvi ei tunne. Lisaks toodi välja, igavad koolitunnid ja õpetaja pidev karjumine ja õpilaste eristamine ning lahterdamine headeks või halbadeks ja vastavalt sellele ka hindamine ja probleemide mittermärkamine, kujundab nende omavahelisi suhteid oluliselt halvemaks.

3.2.2 Õpilane takistab heade suhete teket

Tulemuste paremaks esitamiseks, lähtuvalt peakategooriast „Õpilane takistab heade suhete teket“, koostati joonis (vt Joonis 6) andmeanalüüsi käigus tekkinud kategooriatest.

Joonis 6. Peakategooria „Õpilane takistab heade suhete teket“ kategooriad

3.2.2.1 Õpilase halb suhtumine õpetajasse

Kategooria „Õpilase halb suhtumine õpetajasse“ sisaldab selliseid õpilasepoolseid suhtumisi, mis on õpetaja mingite varasemate tegude tagajärjel tekitanud olukorra, kus õpilane on seejärel hakanud oma halba suhtumist välja näitama. Tekkisid koodid nagu, õpilane on vihane õpetaja ja terve kooli peale, pettumus õpetajas, õpilase usalduse reetmine ja õpetaja käest ebaõiglaselt pahandada saamine.

Õpilased märkisid, et õpetajad annavad neile väga palju koduseid töid teha ja kui neil on peale kooli ka erinevad treeningud ja vabaaja veetmise võimalused, siis kui õhtul ükskord õpitud saab, ongi nemad juba nii väsinud ja kui selliseid tegevusi on päevast päeva, siis õpilased hakkavad viha tundma õpetaja ja terve kooli peale.

Kas niipalju on vaja kodus ka õppida. Ses suhtes, et saan nagu õpetaja peale pahaseks, et miks sa nii palju annad ja järgmine päev oled sellest kodusest tööst väsinud ja lähed ka hommikul väsinuna kooli, oled jälle õpetaja peale pahane ja ongi halb suhe. Mingi aeg oli iga päev kaks kontrolltööd, vihane õpetaja peale, vihane terve kooli peale, et miks see kool üldse olemas on, ma ei lähe ja ma ei taha. (Piret, Moonika)

Toodi rõhutatult välja, et õpilased pettuvad õpetajas nende korduvate lubaduste täitmata jätmise pärast, kas õpetaja ei pea oma antud sõna või korraldab enda äranägemise järgi igava tegevuse õpilastele.

Õpetaja valmistab siis pettumuse, kui lubab lähedat, kõik õpilased ootavad, et saab midagi lähedat teha, aga siis õpetaja ei pea lihtsalt oma sõna ja ei tee ja teeb igava asja või tehakse ikkagi midagi nõmedat hoopis. (Liisi)

Õpilased leidsid, et õpetajaga peaksid ikka olema usalduslikud suhted ja sa peaksid saama oma õpetajat usaldada, aga kui õpetaja näitab oma tegudega välja, et ta on hea ja hiljem käitub vastupidi ning räägib õpilase poolt usaldatud jutu kõrvalistele isikutele edasi, siis tunnevad uuritavad õpilased, et õpetaja on nende usaldust reetnud.

Paljud õpilased usaldavad õpetajaid, kes hea mulje jätnud alguses ja pärast ta ju ei tea, kas ta räägib kellelegi edasi midagi ja paljud õpetajad on ka rääkinud teistele õpetajatele ja pärast need õpetajad, kes ei olegi nii usaldavad võivadki rääkida selle edasi ja siis tuleb päevavalgele ja õpilasel ongi, et ma ei usalda sind enam, sa oledki minu vihavaenlane, ma ei usalda sulle enam midagi. (Maiken)

Toodi välja, et õpilased saavad õpetaja käest ebaõiglaselt pahandada või karistada ning nad on sellest väga häiritud ja hakkavadki seejärel halvasti käituma või õpetaja vastu viha pidama. Lisaks mainiti, et klassikaaslaste halva käitumise pärast saab kogu klass karistada.

Poisid tegid vahetunnis pahandust, siis õpetaja ütleb et teeme siis töö, et karistas poisse ja meie saime ka tunda karistust, poiste pärast pidime töö tegema. (Agnes)

Kuigi see õpilane või pinginaaber tegi mingit asja ja sina ei teinud, aga sina saad pahandada või süüdistuse, kuigi õpetaja nägi, et mina süüdi ei olnud ja ta nägi, et see teine oli süüdi aga saadab ikkagi kedagi teist. (Juhan) Ja õpetajad peaksid oma hääletooni kontrollima, näiteks tegime ühte asja ja siis sain nii öelda pahandada, et valesti tegin, aga ei teadnud tegelikult, kuidas õigesti teha. (Agnes)

Uuritav tunnistas, et tema küll soovib klassis valitsevaid häid omavahelisi suhteid saavutada, kuid kui ülejäänud õpilased segavad tundi ja ei lase koolitööd teha ja ka õpetaja on väljavihastatud, siis saab ikkagi ka tema pahandada ja head suhted ongi takistatud.

Tahaks, et kõik oleks vaib, teeksid oma tööd, aga nad lihtsalt ei saa sellest aru ja klassijuhataja tunnis saame kõik pahandada ja see väga halb. (Liisi)

Õpilane võib suhtuda õpetajasse halvasti, kui tund on liiga igav, lisaks toodi välja suur kodu-ja kontrolltööde maht ning vimm õpetaja vastu.

Siis võib ka õpetajal olla mingi halb päev ja siis teeb kohe töö. Või alles eelmine päev õppisime ja järgmine päev tegi kohe töö, olgugi, et me ei saanud sellest veel mitte midagi aru. (Piret, Moonika)

Kui õpetaja ikka ongi kuri, ta teebki iga päev nt tunnikontrollisid, okei mõned teatavad ikka ette, aga mõned ütlevad niiviisi, et sa eile ju õppisid seda, aga mõnda nt ei olnud eelmisel päeval kooliski, et siis ta käseb ikka teha. (Agnes)

Uuritavate poolt tekkisid taolised avastused, et kui populaarsem õpilane saab korraka halvema hinde või talle õpetaja suhtumine ei meeldinud, siis kogub ta liidrina terve klassi enda seljataha ja koos otsustatakse õpetaja vastu vimma pidama hakata või teda vihkama.

Aga kui ongi, et ühel õpilasel vimm õpetaja vastu ja kui see õpilane on populaarsem, siis kõik teised võivad ka seda õpetajat vihata, no halb hinne või midagi nii, et halva hindega muutub ka suhe õpetajasse halvaks. (Agnes)

Mainiti õpilaste poolt lugupidamatut käitumist õpetajasse, kui ta eelnevalt on õpilase peale häält tõstnud või teda mingilgi moel halvustanud.

Kui õpetaja on midagi valesti teinud, kui ta ei salli sind, röögib või peale tunde on keegi halvasti öelnud, et oled loll ei oska, see takistab häid suhteid, siis ei saa omavahel läbi. See kõrvalehoidmine, eelarvamus, lugupidamatus. (Laura)

Anti teada, et õpilase kuri olek ja kurjusega vastamine ning kui õpilane ei salli ega pööra õpetajale tähelepanu või kui õpetaja on oma suhtumiselt vanamoodne, siis aitab see samuti kaasa heade suhete takistamisele.

Kindlasti see, kui õpetaja ei oleks selline nagu vanamoodne, peakski käima käitumisviisidega kaasas, kasutabki sarkasmi, räägib lõbusatest asjadest, mitte käituma nagu vanaema. (Agnes)

3.2.2.2 Klassi halb käitumine ja suhtumine

„Klassi halb käitumine ja suhtumine“ kategooria sisaldab klassiõpilaste endi omavahelisi halbu suhteid ning seeläbi on mõjutatud ka suhted õpetajaga. Toodi välja, et usalduse puudumine, tülinorimine ja omavaheline ülbitsemine ning ignoreerimine ja asjast mitterääkimine on enim muret tekitavaks olukorraks klassi omavahelistes suhetes.

Uuritavad selgitasid, et klassis valitsev halb käitumine ja suhtumine mõjutab oluliselt nende õppimist, nende õpitulemused langevad, nad ei julge ja ei taha kooli minna ja õpetajapoolset tuge väga ei leidu või ei oska õpetajad neid aidata vajalikul määral.

Ei ole ilus teistest taga rääkida, et ütlevad nii halvasti, nad mõnitavad ja see lõpeb halvasti, ta võibki tahta siit koolist ära minna, võib langeda masendusse, võib enesetapumõtteid olla, mängib haiget või teeb ükskõik mida, et mitte kooli tulla. Paljud inimesed räägivad taga ja mõjutavad teisi ja põgened koolist ära ja ei taha üldse enam koolis käia, siis vanemad võtavad midagi ette. (Agnes)

Leiti, et lisaks klassi halvasti suhtumisele ja tülinorimisele võib õpetaja omaltpoolt karistada kogu klassi halva käitumise eest tunnikontrollide tegemisega ja see tekitab õpilastes trotsi ja viha õpetaja ja klassikaaslaste suhtes.

Õpilased suhtuvad teistesse õpilastesse halvasti või kiusavad ja tahavad tüli norida ja selleks, et see laps siit klassist ära kaoks. (Maiken). Kui õpetaja ütleb, et palun ole tasa muidu võtan teie kõigi tööd ja hindan neid ja siis teised hakkavad nüüd tüli norima, et näe sinu pärast õpetaja teeb nii. (Piret, Moonika)

Uuritavad õpilased tõid välja klassi mõju ja halva õpetajasse suhtumise sel viisil, et kui klassi ühele või mitmele õpilasele õpetaja ei meeldi ja ta on oma tegevusega õpilaste arvates halvasti käitunud, siis võib klass ühendada jõud ja asuda ühiselt õpetaja vastu rünnakule.

Ja kui õpetaja algul käitub halvasti, siis hakatakse kommentaare laduma ja võibolla tehakse kambakas õpetajale, oleneb milles kokku lepitakse, oleneb klassi läbisaamisest ja kui klassile õpetaja ei meeldi, siis sellel õpetajal võib olla selle klassiga ikka päris raske. (Agnes)

Õpilased jagasid pettumust Kiusamisvaba (KIVA) programmis, nimetasid hirmutunnet ja haiget mängimist üheks kooliskäimise osaks, poiste allumist kiusatavate grupile ning klassi vastu hakkamist õpetajale ja üldist jutustamist tunnist.

Toodi välja, et kui kiusatavaid õpilasi tunnis või üritusel kaasas ei ole, saavad kõik omavahel läbi, kuid kui probleemsed lapsed klassis on, allutakse kiusajate grupile ja halvustatakse teisi klassikaaslasi, eriti tüdrukuid.

Pärast nt kui need poisid kooli tulid, kõik teised poisid olid vait, põhimõtteliselt siis peavad teised ka käituma matslikult, mõnitavad tüdrukuid, et teid ei ole nagu meie klassis olemas ja me peame halvasti käituma, peame solvama. ...Aga klassipoisid hakkavad mõnitama, sest neile see äge, saab haiget teha ja inimene võibki ennast hästi halvasti siis tunda (Piret, Moonika)

Õpilased tunnistasid, et KIVA programm ei ole nende jaoks turvaline ja see ei aita sellisel viisil, nagu õpilased seda ootaksid ning koolikiusamist esineb uuritavate kirjelduste põhjal palju.

See KIVA ei ole hästi turvaline, teda ei ole mittekunagi, kui me teda vajame ja niiid õpetajad enam ei viitsi ja ei lähegi vaatama.... KIVA programm küll, aga kiusatakse ikka nii palju ja massiivselt. (Piret, Moonika)

Lisaks mainiti, et jutustavad ja õpetajat mittekuulavad õpilased klassis takistavad head omavahelist suhet, öeldakse üksteisele halvasti ja puudub omavaheline usaldus.

Aga kui klass jutustab, õpetaja läheb keelama, siis õpilaste poolt tulevad juba igasugu roppused ja halvad sõnad. Sõimatakse seda õpetajat ja lubatakse klassijuhataja kutsuda ja pärast siis nagu tagarääkimine ja nii. Et selline ei tohiks suhe olla. (Liisi)

3.2.2.3 Õpilase halb käitumine ja suhtumine

Kategooria „Õpilase halb käitumine ja suhtumine“ võtab kokku õpilase käitumise ja oleku tundides ning toob välja need tegevused, mille kaudu võib täheldada, et head suhted õpetajaga on takistatud. Sellisteks tegevusteks on uuritavate poolt enim mainitud, kui õpilane mõnitab, halvustab, vaidleb, kasutab roppuseid ja halbu sõnu.

Kui ta ülbitseb ja norib ja kisub lihtsalt õpetajaga tüli ja tahab näidata kui kõva ta lihtsalt on. Ja kui ta ei kuula ja jutustab. (Piret, Moonika)

Kui lähed vaidlema, siis rikud suhet veelgi. (Laura)

Lisaks täpsustati uuritavate poolt, et kui õpilased ei salli õpetajat või ei saa temaga hästi läbi, siis toimuvad õpilaste poolt tagarääkimised ja kuulujuttude levitamised.

Kui näed üldse mingit õpetajat koolipeal ja lähed mööda ja hakkad halvustama, seljataga rääkima, karjud midagi, sest mõni hakkab käitumisega karjuma või midagi ütlema õpetajale ja teeb, sest ei salli õpetajat ja ütlebki halbu asju. (Liisi)

Samamoodi võib vastata õpilase käitumisele õpetaja, kui õpilane on oma käitumisega põhjustanud õpetaja kohta kuulujuttude rääkimisega halba, võib õpetaja võtta selle suhtumise aluseks ja hakata seda õpilast teisiti märkama.

Ja kui õpetajast on midagi halba räägitud, kuulujutud on levinud, õpilane saab sellest teada ja räägib loo edasi hoopis teistmoodi, paneb sinna omajutu juurde ja õpetaja saab teada ja see lõhub ära kõik suhted teiste õpetajatega ja võib suhtuda õpilasse halvasti, kas siis tahtmatult või tahtlikult. (Maiken)

Leiti, et õpilased segavad tundi ja räägivad vahele, passivad tunnis niisama, tegelevad lollustega, sahistavad ja itsitavad.

Et kui õpilane lobiseb hästi palju tunnis ja õpetaja on närviline ja talle ei meeldi see, lõpuks nad ei salli üksteist ja õpilane hakkabki karjuma ja karjutakse teineteise peale.... Kui õpilased hakkavad lollusi tegema, siis läheb õpetaja ka närvi ja see ei aita kaasa heale suhtele (Liisi)

Oleneb õpetajast, aga kui keegi kuskil taga pingis sahistab ja itsitab ja õpetaja keelab mitu korda, aga keegi ei kuula, siis tuleb lisatööd või hindeline või nii.... Õpilane teebki lauslollusi, rikub teiste õppimisetuju. (Maiken)

Toodi välja, et kaasõpilaste halb käitumine mõjutab oluliselt tunnis õppida soovivate õpilaste käitumist ja suhtumist, nende töö on takistatud ja hiljem mõjutab see omakorda õpetajaga häid omavahelisi suhteid.

Et on õpilasi, kes ei kuulagi üldse ja siis nad karjuvad ja värki ja paar, kes niisama passivad ja ei teegi nagu välja ja mina tavaliselt, see kes ütleb, et olge palun tasa aga nad ei jää tasa, lihtsalt karjuvad, ropendavad ja siis mul ka nagu nii et. (Laura)

Õpetaja korralduste eiramine ja vastu targutamine ning lugupidamise puudumine on samuti uuritavate kirjelduste põhjal kinnitust leidnud.

Uuritavad märkisid korduvalt hea suhte takistava tegurina omavahelise lugupidamise puudumist ja õpetajaga mitteametust.

Lugupidamatus ikkagi teiste suhtes. Et kui konkreetselt õpilased laamendavad tunnis, viskavad pinke, teevad kõike selleks, et õpetaja lihtsalt suhtuks halvasti, sodid laudu ja joonistad mingeid rõvedusi ja asju igale poole, et see on nii rõve käitumine, et õpetaja ongi nii, et miks sa teed niimoodi, ta üritab asju parandada, aga see ei aita enam ja õpetaja lähebki niivõrd närvi, saadab ta tunnist minema, pärast kutsub vanemad kooli asja parandama. (Maiken)

Märgiti, et kui õpilased korralikult tunnis kaasa ei tööta, siis õpetaja peab kas uuesti rääkima probleemsete kohad üle või häält tõstma, kuid õpilased ei pane seda tähele ega kuula, mis neile räägitakse ja hakatakse omavahelisi suhteid kahjustama.

Ja vahel keegi ei tee midagi ja siis mingi asi ja klassijuhataja räägib jälle 20 minutit üle, kuidas peab tunnis käituma, aga keegi ei saa nagu aru sellest. (Liisi)

See, et nagu õpilane ei tee tunnis tööd kaasa või mida iganes ja õpetaja hakkab kohe tema peale karjuma ja õpilane ropendab. (Agnes)

Mainiti õpilaste endi laiskust, huvipuudust, telefonis viibimist ja seda, et õpilased ei kuula, ei saa aru ja segavad tundi.

Laiskusest ka tekivad, õpilane on laisk, ta lihtsalt ei viitsi, hinded on halvad, õpetajaga läbi ei saa ja ongi halvad suhted, teda üldse ei huvita midagi. Ja oleneb ka inimesest ja kui vana ta on, nt mingi 13, siis on vist loomulik, et karjub ja nii, 15 aastat ja see on üldse selline aeg, et ei keskenduda õppimisele ja õpetaja võiks nagu midagi siis teha, et õpilane keskenduks, aga vahest nad lihtsalt ei viitsi ja annavad alla ja neid ei huvita kah. (Liisi)

Tunnistati, et suureks probleemiks on õpilaste vähene kuulamine tunnis ning palju esineb õpilaste poolt õpetajale vahele segamist ja tunni töö häirimist. Õpilased ei kuula ja tahavad olla rohkem telefonis, kui õppida ja kuulata õpetajat.

Kui õpilane ei pane tähele, tegeleb kõrvaliste asjadega, näiteks mobiiltelefonis olemisega, ta on seal lihtsalt niisama, et kas ei viitsita kuulata või seal on põnevam. (Agnes). Või vaatab telot (telefoni) ja ei kuula üldse, siis õpetaja läheb ka närvi, aga õpilane on lihtsalt telos. Passib seal ja mängib oma mängu, ei tee tunnis tööd kaasa, lihtsalt istub. (Liisi)

Lisaks märgiti, et kui õpilane järjepidevalt segab tundi, mõjutab see ka õpetaja käitumist ja suhtumist õpilasse.

Kui tund algab, siis õpilane ikka muliseb, räägib vahele, karjub, laamendab, segab, et õpetaja ka siis suhtub nagu väga halvasti õpilasesse, sest tal ei ole nagu väga mõtet püüda, kui õpilane ise ei püüa selleks midagi parandada ja käitub samamoodi vastu. (Maiken)

Toodi välja, et õpilase halvad hinded, julgus vastu öelda või vastupidi julguse puudumine ning pingutamine halvasti käitumist vältida, takistavad õpetajaga häid suhteid.

Et hindest oleneb, kui õpetaja teeb mingi töö ja saab halva hinde, siis õpilast ei huvita see ja ei lähe parandama ja peab hoopis suvetööle minema. (Juhan)

Leiti, et oluline on see, kui õpilane julgeks õpetaja käest küsida, kui ta õppimisel abi vajab või midagi selgusetuks jäi, kui aga õpilane ei reageeri ja ei ütle, et ta aru ei saa või õpetaja halva suhtumise pärast ei julge küsida, siis tekivad tal hiljem probleemid õppimise ja hinnetega ning samuti õpetajaga suhtlemisel.

Kui õpetaja arvab, et kõik oskavad aga tegelikult ei julge küsida, sest õpetaja on karjunud või midagi teinud, siis selline õpilane ei julgegi enam küsida, talle on see südamesse läinud ja ühest korrast piisab ja paljud õpilased ongi sellised hästi õrnahingelised ja ei julge küsida ja jäävad hästi kinniseks. (Maiken)

Uuritavate poolt toodi välja, et kui õpilane justkui ei ütle õpetajale omapoolseid kommentaare välja ja kannatab kõik ära, on suhted õpetajaga head, kuid kui saadakse vanemaks ja julgetakse rohkem õpetajale vastu öelda ja õpetaja karjub või kurjustab vastu, muutuvad head suhted õpetajaga halvaks ning muutus kajastub ka õpilase hinnetes.

Esimene kuni viies olin hästi hea suhtleja, pigem hoidsin ennast tagasi, kui hästi, siis naeratasid, kui halvasti, siis kannatasid ära, aga kuues-seitsmes klass, kus juba julged hakata rohkem välja ütleva, kui midagi ei meeldinud, siis hakkas natuke allapoole mäge minema see suhtlus ja siis tulid osad ained juurde ja näiteks esmapilgul ei meeldi õpetaja, üritad temaga suhteid luua ja kui ta ühe korra karjus ja mulle see ei meeldi, kui karjutakse, siis võtadki sellise hoiaku, et ma ei taha temaga enam häid suhteid luua ja hakkadki nii suhtuma. (Laura)

Kokkuvõtvalt, õpilane takistab heade suhete teket, leiti uuritavate poolt, et kui õppetunnid on liiga igavad õpilaste jaoks, neile antakse väga palju koduseid töid teha. Koolipäevades on väga tihti tunnikontrollid või kontrollitööd, ilma et teemad oleksid korralikult omandatud. Märgiti, et see toob kaasa selle, et õpilased on vihased terve kooli ja õpetaja peale. Lisaks leiti, et häid suhteid takistab, kui õpetaja reedab õpilase usalduse või õpilased pettuvad õpetajas lubaduste täitmata jätmise pärast. Kui õpilased saavad ebaõiglaselt pahandada olemata justkui süüdi. Lisaks leiti, et takistavaks teguriks on omavahelised kiusamised ja mõnitamised, karjumised, ülbitsemised, tagarääkimised, tunni segamised, õpetaja korralduste eiramised ja omavahelised halvustamised.

Uurimisküsimuse „Kuidas õpilased kirjeldavad tegureid, mis takistavad õpilase ja õpetaja hea omavahelise suhte teket?“ leidsid uuritavad õpilased, et oluliseks takistuseks on see, kui õpetaja arusaadavalt ja põhjalikult ei seleta õpilastele uut teemat, teeb tunnid liiga igavaks ja ei hooli õpilastest ja tema hinnetest, karjub ja käitub ebaõiglaselt. Märkiti, et esineb liiga palju koduseid töid, toimub palju koolikiusamist ja tagarääkimist, omavahelist tülinormist ja usalduse reetmist ning üldiselt ollakse õpetajas pettunud.

4. Arutelu

Käesoleva magistr töö eesmärk oli selgitada välja õpilaste kirjelduste põhjal, mis soodustab ja takistab õpetaja ja õpilase heade omavaheliste suhete teket.

Vastuseks esimesele uurimisküsimusele ”Kuidas õpilased kirjeldavad tegureid, mis soodustavad õpetaja ja õpilase hea omavahelise suhte teket?“ leiti, et õpilastele on väga tähtis, kui õpetaja oskab oma ainetunde läbi viia selliselt, et õpilased tunnevad õpetajapoolset pingutust, tajuvad, et neile on korraldatud huvitavad tunnid, teemad on arusaadavalt ja põhjalikult lahti räägitud. Antud tulemused on vastavuses ka Poulou (2015) leitud uuringu tulemustega. Lisaks selgitati õpilaste poolt, et huvitav tund tähendab ka mängulisemate ja loovate ülesannete ning klassikaaslastega suhtlemist nõudvate rühmatööde läbiviimist. Toodi välja, et õpetaja peaks õpilaste vastu huvi tundma, olema sõbralik ja vastutulelik.

Vähemtähtsaks ei peetud ka klassi omavahelist head läbisaamist, siinkohal toodi täiendavalt välja, et õpilased ootavad, et klass oleks ühtne ja kokkuhoidev ning see mõjutab juba edasi klassi omavahelisi suhteid, õpetajaga suhteid kui ka õpilaste endi õpitulemusi. Nimetati, et kui klass on ühtne, siis tegutsetakse ühiselt ja leitakse võimalusi koosviibimisi korraldada, räägitakse omavahelistest probleemidest ja hoolitakse hinnetest ning arvestatakse õpetajaga. Ja tegutsetakse koos, et kui klass saab hästi läbi, siis saadakse ka õpetajaga läbi ning omavahelised head suhted on vastastikused, mis ühildusid ka Birch ja Ladd (1988) ning Raufelder jt (2013) väljatoodud uuringu tulemustega.

Käesoleva töö autor leidis uuritavate öeldule toetudes, et õpilased on väga huvitatud, et nad õpiksid sellises ühtehoidvas klassis, kus toimivad omavahelised head ja hoolivad suhted, et nad saavad hirmuta kooli minna ja tunda ennast seal turvaliselt ja rõõmsalt, kuid töö autorile tundus, et valimisse sattunud uuritavad olid just sellised õpilased, kes kõik olid kirjelduste põhjal kogunud mingil moel omavaheliste halbade suhete esinemist ning unistasid justkui heade suhete ja eelkõige klassisuhete toimimisest, seetõttu oleks huvitav ja kasulik

edasi teada saada, kuidas kirjeldavad klassi mõju näiteks need õpilased, kus omavahelised suhted ongi väga head.

Uuringu tulemustest ilmnes selle olulisus, et üksteisest hoolitakse, austatakse teineteist, kuulatakse tundi ja töötatakse kaasa ning täidetakse õpetaja korraldusi, usaldatakse ja ollakse lugupidavad teineteise suhtes. Sarnaseid tähelepanekuid on uuringus välja toonud Eggen ja Kauchak (2016) märkides, et õpilastele meeldib koolis, kui neil on hea ja turvaline olla, kus toimub omavaheline koostöö ja edukas õppimine, kus kogetakse eduelamust, austatakse ja usaldatakse üksteist.

Lisaks nimetati uuritavate poolt, et tähtis on, kui klassis ei esine omavahelisi karjumisi, mõnitamisi ja halvasti ütlemisi. Seevastu toodi õpilaste poolt välja, et kui õpetaja oskab nalja teha ehk tal on hea huumorimeel ja ta suhtub mõnikord natuke kergemalt teemadesse, siis tunnevad õpilased ennast hästi ja töötavad rõõmsalt kaasa. Sarnasele uurimistulemusele on jõudnud ka Buddell (2016).

Teise uurimisküsimuse „Kuidas õpilased kirjeldavad tegureid, mis takistavad õpetaja ja õpilase hea omavahelise suhte teket?“ vastusena toodi uuritavate õpilaste kirjelduste põhjal välja, et õpetaja poolt korraldatud igavad tunnid tekitavad neis soovi ja võimaluse hakata tunnis tegelema kõrvaliste tegevustega. Igavuse all mõtlesid uuritavad ka seda, et rasked teemad ja vähene selgitamine aitavad täiendavalt kaasa sellele, et nad ei saa aru ja seejärel ei kuula õpilased tunnis õpetajat ja leiavad endale lisategevusi. Eelnevaga seonduvalt leiti, et seejärel tekivad ka halvad hinded, millede vastu õpetaja näitab ülesse vähest huvi ja korraldab hoopiski liiga tihti arusaamatuks jäänud teemade kohta tunnikontrolle.

Samuti on intervjueritavad õpilased nimetanud oluliseks takistavaks teguriks õpilaste tunni segamist ja vahele rääkimisi, mille tõttu on häiritud nende põhi töö, lisaks mainiti, et selletõttu võivad muutuda suhted õpetajaga halvemaks. Sarnaseid täheldusi on ka Valiente jt (2008) oma uuringu tulemustest väljatoonud.

Märgiti, et õpetaja karjumine ja õpilaste lahterdamine ja eristamine ning tegude ja nägude järgi hindamine muudab õpetaja ja õpilase omavahelisi suhteid halvemaks. Uuritavad õpilased töid välja ka selle, et nende jaoks muutuvad suhted siis õpetajaga halvaks, kui õpetaja reedab usalduse või ei pea kinni oma antud lubadustest ja kui ta ebaõiglaselt käitub.

Uurimus näitas ka, et õpetaja ei pööra piisavalt tähelepanu õpilastele, kellega temal on tekkinud halvad suhted ja kes tunnis ei kuuletu, vaid tegeleb pigem lemmikõpilastega ning seetõttu jäävad nõrgemad õpilased õpetaja poolse abita. Eelnevaga seotu on kooskõlas Säälik (2012) Eesti tulemuste tõlgendustega PISA 2009 uuringust.

Töö autor leiab, tuginedes intervjuueeritavate kirjeldustele, et õpetajate vähene huvi märgata abivajajaid on oluline takistus hea suhte saavutamisel, mis ühildub ka Poulou (2014) uuringu tulemustega. Seetõttu autor leiabki, et see vajab täiendavat uurimist ja on vajalik süveneda rohkem, et leida lahendusi takistuse vähendamiseks, sest kokkuvõttes mõjutab see tervikuna õpilaste hindeid, suhtumist kooli, õpilastesse ja õpetajasse.

Toodi välja, et õpilastele antavate suur koduste tööde maht, tekitab neis viha kooli ja õpetaja vastu. Leiti, et koolides esineb siiani väga palju koolikiusamist, omavahelist karjumist, halvustamist ja ülbitsemist, hoolimatut suhtumist ning tagarääkimist.

Käesoleva töö autorile jäi intervjuueeritavaid kuulates mulje, et õpetajatel ei ole ka alati aega või tahtmist süüvida õpilaste probleemidesse. Eelnevaga seotult, töid uuritavad välja olulise kirjeldusena klassis valitsevate halbade suhete olukorra, kus liidriteks on mõned õpilased, kelle järgi kõik ülejäänud juhinduvad, mõnitades ja halvustades seejuures teisi õpilasi, rikkudes õppetunde ning klassiõhkkonda ja seetõttu on muutunud ka õpetaja suhtumine õpilastesse. Olenemata taolisest tähelepanekust, ei saa tulemust laiemalt üldistada, kuid töö autor leiab, et kui see väike osa uuritavatest, kes töid siiski väga olulise heade suhete takistusena välja õpilastevahelise ja ka õpetajapoolse kiusamise, vajab see tähelepanu ja edasi laialdasemalt uurimist.

4.1 Töö kitsaskohad ja praktiline väärtus

Kitsaskohaks kujunes õpilaste nõusoleku saamine uuringus osalemiseks ning ajaline faktor, sest mitmed õpilased lõpuks keeldusid intervjuudel osalemast, ja nende asemele tuli leida uued uuritavad. Keelduti vähese huvi tõttu ja hirmust intervjuu ja diktofoni ees, olgugi, et selgitatud sai anonüümsust. Lisaks ei soovinud mitmed poisid osaleda, seevastu tüdrukud olid julgemad osalema. Et mitte keskenduda ühe kooli eripärale, vaid saada erinevate kooliõpilaste kirjeldusi uuringusse, tekkisid siingi mõningad piirangud, sest mugavusvalimit koostades oli tarvis sellega arvestada, et näiteks õpilase sõber, kui ta käis temaga samas koolis, ei saanud seega valituks osutada ja seetõttu tuli arvestada täiendava ajakuluga.

Andmete kogumise piiranguks võib nimetada uurija eelneva kogemuse puudumist läbi viia intervjuusid. Kindlasti oleks siin kasuks tulnud eelnev kogemus intervjuude korraldamisel, sest siis oleks osanud täpsemalt ja põhjalikumalt intervjuusid juhtida ja saada võibolla rohkemat informatsiooni uuritavate kaudu. Autor ise tundis intervjuusid läbi viies, et sai kogutud materjalist väga palju sisukat infot.

Andmete analüüsi kitsaskohana võib tuua väga suure ajakuluga arvestamist, mida töö autor ei osanud alguses samuti ette kujutada ega planeerida.

Antud magistritöö praktiline väärtus seisneb autori arvates saadud kategooriates, mis on intervjueeritud õpilaste arvamuste üldistused õpetajate ja õpilaste heade ja halbade suhete põhjuste kohta. Kuigi saadud tulemusi ei saa laiemalt üldistada on see huvipakkuv materjal järgnevateks õpilaste arvamuste uuringuteks antud teemal.

Tööl on autori arvates on tööl praktiline väärtus kõigi teemast huvitujate jaoks, eelkõige õpetajate jaoks, sest töö võtab kokku info õpilase ja õpetaja suhte soodustavate ja takistavate tegurite kohta just õpilaste kirjelduste põhjal, mida näitlikustavad õpilaste öeldud tsitaadid.

Tänu sõnad

Ma tänan südamest kõiki, kes andsid väga olulise panuse minu magistritöö koostamisel ja valmimisel, eelkõige loomulikult uuringus osalenud uuritavaid ja nende lapsevanemaid. Aitäh minu töö juhendajale, kaaskodeerijale ja tõlkijatele. Loomulikult tänan ma oma perekonda ja lähedasi, kes olid nõus välja kannatama mind sel perioodil, kui mul ei olnud nende jaoks piisavalt aega pühendada.

Autorsuse kinnitus

Kinnitan, et olen koostanud ise käesoleva lõputöö ning toonud korrektselt välja teiste autorite ja toetajate panuse. Töö on koostatud lähtudes Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi lõputöö nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

Merit Mõttus

/allkirjastatud digitaalselt/

27.05.2019

Kasutatud kirjandus

Birch, S.H., & Ladd, G.W. (1998). *Children's Interpersonal Behaviors and the Teacher-Child Relationship. Developmental Psychology. Sep. 1998, Vol. 34 Issue (5) pp. 934-946 13p.*

Külastatud aadressil: <http://doi/10.1037/0012-1649.34.5.934>

Buddell, R. (2016). *II ja III kooliastme õpilaste ootused õpetaja suhtlemisele*. Magistritöö. Tartu Ülikool.

Capern, T., & Hammond, L. (2014). Establishing Positive Relationships with Secondary Gifted Students and Students with Emotional/Behavioural Disorders: Giving These Diverse Learners What They Need. *Australian Journal of Teacher Education*, Volume 39 Issue (4) Article 3. Külastatud aadressil <http://dx.doi.org/10.14221/ajte.2014v39n4.5>.

Cothran, D.J., Kulinna, P.H., & Garrahy, D.A. (2003). ‘*This is kind of giving a secret away...’*: students' perspectives on effective class management. *Teaching and Teacher Education, Vol. 19 Issue (4) 435–444 10p.* Külastatud aadressil: <https://www-sciencedirect-com.ezproxy.utlib.ut.ee/science/article/pii/S0742051X03000271?via%3Dihub>

Creswell, J.W., & Miller, D.L. (2000). Determining Validity in Qualitative Inquiry. *Theory in Practice, Vol. 39 Issue number (3), p.124-130 7p.* Külastatud aadressil doi: 0040-5841/2000

Davis, H.A. (2003). *Conceptualizing the Role and Influence of Student-Teacher Relationships on Children's Social and Cognitive Development. Educational Psychologist, 38:4, 207-234.*

Külastatud aadressil: https://www-tandfonline-com.ezproxy.utlib.ut.ee/doi/abs/10.1207/S15326985EP3804_2

Eggen, P.D., & Kauchak, Don P. (2016). *Educational psychology: Windows on Classrooms. Tenth edition. Boston: Pearson Educational Limited*

Haapasalo, I., Välimaa, R., & Kannas, L. (2010). How Comprehensive School Students Perceive their Psychosocial School Environment. *Scandinavian Journal of Educational Research* Vol.54, No.2, April 2010, 133-150. University of Jyväskylä. Külastatud aadressil <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/00313831003637915>.

Hamre, B.K., & Pianta, R.C. (2001). *Early Teacher–Child Relationships and the Trajectory of Children’s School Outcomes through Eighth Grade*. *Child Development*, Vol. 72, Issue (2), Pages 625–638 14p.

Hirsjärvi, S., Remes, P., & Sajavaara, P. (2004). *Uuri ja kirjuta*. Tallinn: Medicina 2005.

Koepke, M. F., & Harkins, D. A. (2008). *Conflict in the classroom: Gender differences in the teacher–child relationship*. *Early Education and Development*, 19, 843–864.

Laherand, M-L. (2008). *Kvalitatiivne uurimisviis*. Tallinn: OÜ Infotrükk.

Lister, T. (2012). *Lihtne ja praktiline koolipsühholoogia*. Tartu: Atlex AS.

Liew, J., Chen, Q., & Hughes, J. N. (2010). *Child effortful control, teacher–student relationships, and achievement in academically at-risk children: Additive and interactive effects*. *Early Childhood Research Quarterly*, Vol. 25 Issue (1), 51–64.
doi:10.1016/j.ecresq.2009.07.005

Liu, P. (2013). *Perceptions of the Teacher-Student Relationship: A Study of Upper Elementary Teachers and Their Students*. *International Education*, Vol. 42 Issue (2).
Külastatud aadressil <http://trace.tennessee.edu/internationaleducation/vol42/iss2/3>.

Loogma, K., Ruus, V-R., Talts, L., & Poom-Valickis, K. (2009). *Õpetaja professionaalsus ning tõhusama õpetamis- ja õppimiskeskonna loomine: OECD rahvusvahelise õpetamise ja õppimise uuringu TALIS tulemused*. Tallinn: Tallinna Ülikooli haridusuuringute keskus.
Külastatud aadressil: <https://www.hm.ee/sites/default/files/talis2008.pdf>

OECD (2017). *PISA 2015 Results (Volume III): Students' Well-Being*, PISA, OECD Publishing, Paris. Külastatud aadressil: <http://www.oecd.org/pisa/publications/pisa-2015-results-volume-iii-9789264273856-en.htm>.

Okas, A., van der Schaaf, M., & Krull, E. (2016). *Õpetaja tegevus tunnis: õpilaste hinnangud ja nende kooskõla õpetajate arusaamadega*. *Eesti Haridusteaduste Ajakiri*, nr 4(1), 2016, 195–225. Külastatud aadressil: <http://dx.doi.org/10.12697/eha.2016.4.1.07>

Poulou, M. (2015). *Teacher-Student Relationships, Social and Emotional Skills, and Emotional and Behavioural Difficulties*. *International Journal of Educational Psychology*, 4(1), 84-108. Külastatud aadressil: <http://dx.doi.org/10.4471/ijep.2015.04>

Poulou, M. (2014). *The effects on students' emotional and behavioural difficulties of teacher-student interactions, students' social skills and classroom context*. *British Educational Research Journal*, Vol. 40 Issue (6), pp. 986–1004. Külastatud aadressil: [doi:10.1002/berj.3131](https://doi.org/10.1002/berj.3131)

Põhikooli riiklik õppekava (2011). *Riigi Teataja I*, 14.01.2011, 1. Külastatud aadressil <https://www.riigiteataja.ee/akt/114022018008>

Ratas, K. (2014). *Õpetajate arusaamad nende kutsekindlust mõjutavatest teguritest*. Magistritöö. Tartu Ülikool.

Raufelder, D., Drury, K., Jagenow, D., Hoferichter, F., & Bukowski, W. (2013). *Development and validation of the Relationship and Motivation (REMO) scale to assess students' perceptions of peers and teachers as motivators in adolescence*. *Learning and Individual Differences* Vol. 24, p182–189. Külastatud aadressil: <http://dx.doi.org/10.1016/j.lindif.2013.01.001>

Roorda, D. L., Koomen, H.M.Y., Spilt, J. L., and Oort, F. J. (2011). *The Influence of Affective Teacher-Student Relationships on Students' School Engagement and Achievement: A Meta-Analytic Approach*. *Review of Educational Research*, Vol. 81 (4), pp. 493-529. Külastatud aadressil <http://rer.sagepub.com/content/81/4/493>.

Skinner, E.A., & Belmont, M.J. (1993). *Motivation in the classroom: Reciprocal effects of teacher behavior and student engagement Across the School Year. Journal of Educational Psychology, 00220663, Dec 93, Vol. 85, Issue 4, p571. 11p. 2 Diagrams, 6 Charts.* Külastatud aadressil <https://doi/10.1037/0022-0663.85.4.571>

Säälik, Ü. (2012). Kooli ja klassi kliima, õpetaja-õpilase suhted, õpi- ja õpetamismeetodid ning õpetajate käitumine koolijuhil ja õpilaste hinnangute põhjal. Aruandes J. Mikk, M.Kitsing, O. Must, Ü. Säälik, & K. Täht. (Toim). *Eesti PISA 2009 kontekstis: tugevused ja probleemid Programmi Eduko uuringutoetuse kasutamise lepingu aruanne* (lk 62-71). Tartu. Külastatud aadressil: https://www.hm.ee/sites/default/files/eesti_pisa_2009_kontekstis.pdf

Tire, G., Lepmann, T., Jukk, H., Puksand, H., Henno, I., Lindemann, K., Kitsing, M., Täht, K., & Lorenz, B. (2013). *PISA 2012 Eesti tulemused. Eesti 15-aastaste õpilaste teadmised ja oskused matemaatikas, funktsionaalses lugemises ja loodusteadustes.* Külastatud aadressil <http://haridusinfo.innove.ee/et/yldharidus/rahvusvahelised-uuringud/pisa/pisa-2012>.

Tropp, K., Saat, H. (2010). Õpilaste suhted eakaaslaste ning täiskasvanutega ja sotsiaalsete oskuste areng. Raamatus E. Kikas (Toim). *Õppimine ja õpetamine esimeses ja teises kooliastmes* (lk 61-87). Tartu: Haridus-ja Teadusministeerium.

Valiente, C., Lemery-Chalfant, K., Swanson, J., & Reiser, M. (2008). *Prediction of Children's Academic Competence From Their Effortful Control, Relationships, and Classroom Participation. Journal of Educational Psychology, Vol. 100, No. 1, 67–77 11p.* Külastatud aadressil doi: 10.1037/0022-0663.100.1.67

Wentzel, K. R. (2009). *Students' relationships with teachers as motivational contexts. Handbook of motivation at school educational psychology, 301–322.*

Wentzel, K.R., Battle, A., Russell, S.L., Looney, L.B. (2010). *Social supports from teachers and peers as predictors of academic and social motivation. Contemporary Educational Psychology, 35 (2010) 193–202.* Külastatud aadressil doi:10.1016/j.cedpsych.2010.03.002

Wentzel, K.R., Muenks, K., McNeish, D., & Russell, S. (2018). *Emotional Support, Social Goals, and Classroom Behavior: A Multilevel, Multisite Study*. *Journal of Educational Psychology*, Vol. 110, No. 5, 611– 627. Külastatud aadressil:
<http://dx.doi.org/10.1037/edu0000239>

Wu, J., Hughes, J. N., & Kwok, O. (2010). *Teacher student relationship quality type in elementary grades: Effects on trajectories for achievement and engagement*. *Journal of School Psychology*, Vol. 48, 337–355.

Õunapuu, L. (2014). *Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteadustes*. Tartu: Tartu Ülikool.

Lisad

Lisa 1. Andmete kogumine, intervjuude küsimused

Töö teema: Õpilaste kirjeldused õpetaja ja õpilase omavaheliste heade suhete tekkimist soodustavate ja takistavate tegurite kohta.

Töö eesmärk: Selgitada välja õpilaste kirjelduste põhjal, mis soodustab ja takistab õpetaja ja õpilase heade omavaheliste suhete teket.

Töö uurimisküsimused:

1. Kuidas õpilased kirjeldavad tegureid, mis soodustavad õpetaja ja õpilase hea omavahelise suhte teket?
2. Kuidas õpilased kirjeldavad tegureid, mis takistavad õpetaja ja õpilase hea omavahelise suhte teket?

Intervjuu kava

Intervjuu alguses tutvustan uuritavale uurimistöö eesmärki ja annan teada, et intervjuu salvestame diktofoniga ning tagatud on intervjuueeritava anonüümsus. Autor kasutab uuritava öeldud tsitaate magistr töö koostamisel ning avaldamisel, vajadusel kuuleb töö juhendaja salvestatud materjali, kuid nime ja kooli infot ei avalikustata ning töös kasutatakse nime asemel pseudonüüme. Teavitan, et vajadusel teen enda paberile märkmeid võimalike lisaküsimuste täpsustamiseks.

Sissejuhatavad küsimused

- Enne intervjuu alustamist, mida te soovite minult uurimistöö kohta eraldi küsida?
- Mitmendas klassis sa õpid?

Põhiosa küsimused

1. Kuidas kirjeldavad õpilased heade suhete soodustavaid tegureid ning head suhet?

1.1. Millised tegurid sinu arvates soodustavad hea omavahelise suhte tekkimist õpetaja ja õpilase vahel?

1.1.1. Mis on sinu arvates hea omavaheline suhe õpetaja ja õpilase vahel?

1.2. Kuidas sinu arvates omavaheline hea suhe sõltub õpetajast?

- 1.3. Kuidas sinu arvates omavaheline hea suhe sõltub õpilasest?
- 1.4. Millised sinu arvates on head suhted klassiga õpetaja ja õpilase vahel?
 - 1.4.1. Kuidas sõltuvad head suhted klassiga õpetajast?
 - 1.4.2. Kuidas sõltuvad head suhted klassiga õpilasest?
 - 1.4.3. Kuidas sinu arvates omavaheline hea suhe sõltub erineva õpivõimekusega õpilaste ja õpetaja vahel?

2. Kuidas kirjeldavad õpilased heade suhete takistavaid tegureid?

- 2.1. Millised tegurid sinu arvates takistavad hea omavahelise suhte tekkimist õpetaja ja õpilase vahel?
 - 2.2. Kuidas sinu arvates omavahelise hea suhte takistamine sõltub õpetajast?
 - 2.3. Kuidas sinu arvates omavahelise hea suhte takistamine sõltub õpilasest?
 - 2.4. Millised sinu arvates on hea suhte takistavad tegurid klassiga õpetaja ja õpilase vahel?
 - 2.4.1. Kuidas sõltub hea suhte takistamine õpetajast ja kuidas õpilasest?

Intervjuu lõpetamine

- Mida sa soovid täiendavalt lisada tööga seoses, mida ma veel ei küsinud?

Väga hea, aitäh sulle! Kuidas sulle intervjuu meeldis?

Ma tänan sind uuringus osalemast ja intervjuud andmast, see oli väga oluline panus minu uurimistöö koostamisel. Juhul, kui tekib vajadus töö analüüsi käigus andmeid täpsustada, kas võin ühendust võtta? Hiljem, kui soovid, on minul võimalus sinuga jagada töö lõplikke tulemusi.

Aitäh!

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Merit Mõttus,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose

ÕPILASTE KIRJELDUSED ÕPETAJA JA ÕPILASE OMAVAHELISTE HEADE SUHETE TEKKIMIST SOODUSTAVATE JA TAKISTAVATE TEGURITE KOHTA,

mille juhendaja on Heiki Krips,

reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Merit Mõttus

27.05.2019